

JURNALISTUL ȘI SISTEMUL DE JUSTIȚIE

Autoare: Viorica Zaharia, Lilia Ioniță
Paginare computerizată: Angela Ivanesi

Ghidul a fost elaborat de Asociația Presei Independente în cadrul proiectului „Consolidarea eficienței și accesului la justiție în Moldova”, implementat de PNUD Moldova, cu susținerea financiară a Suediei. Opiniile aparțin autorilor și nu reflectă neapărat viziunile PNUD și Suediei.

Chișinău, 2022

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Zaharia, Viorica.

Jurnalistul și sistemul de justiție : [ghid] / Viorica Zaharia, Lilia Ioniță ; Asociația Presei Independente, PNUD Moldova. – Chișinău : S. n., 2022 (Bons Offices). – 78 p. : il., tab.

Aut. indicați pe vs. f. de tit. – Referințe bibliogr. la sfârșitul cap. – Apare cu susținerea financiară a Suediei. – 250 ex.

ISBN 978-9975-166-08-9.

070+340.13

Z 18

JURNALISTUL ȘI SISTEMUL DE JUSTIȚIE

Sumar

Introducere	5
1. Sistemul judecătoresc din Republica Moldova: structura sistemului și statutul judecătorilor	7
2. Structurile de administrare judecătorească și atribuțiile lor	12
3. Sistemul Procuraturii și organele de administrare	16
4. Profesiile liberale ale sistemului justiției	21
5. Tipurile de cauze și etapele de examinare	36
6. Curtea Constituțională	52
7. Avocatul Poporului (Ombudsmanul)	56
8. Drepturile jurnaliștilor în interacțiunea cu sistemul de justiție	61
9. Repere generale privind sistemul actelor normative	71
10. Glosar de termeni juridici	75

Introducere

Dobândirea informației pentru aflarea adevărului și acuratețea expunerii faptelor sunt rigori de bază ale jurnalismului de calitate. Respectul pentru precizie, utilizarea corectă a limbajului specializat și, în general, cunoașterea domeniului despre care scrie înseamnă pentru un jurnalist manifestări de profesionalism și de respect față de public și față de persoanele vizate în produsul său.

În Republica Moldova, în jurnalele informative sunt difuzate zilnic cel puțin două știri care tratează subiecte din domeniile poliției, procuraturii, justiției. Unui jurnalist care nu cunoaște domeniul, pus în situația să reflecte un astfel de subiect, îi poate fi dificil să înțeleagă, în special la prima experiență, ce anume se petrece într-o sală de judecată în timpul unei ședințe a instanței, care sunt rolurile părților și regulile de comportament în ședință, care îi sunt drepturile în raport cu părțile etc. De asemenea, din necunoaștere sau insuficientă vigilență, jurnalistul poate comite greșeli la utilizarea termenilor sau chiar la relatarea faptelor. Astfel, dincolo de faptul că denaturează realitatea, erorile pot dăuna persoanelor vizate. De exemplu, neglijarea prezumției de nevinovăție în cazul unei persoane bănuite și prezentarea ei în media ca autor cert al unei infracțiuni poate dăuna imaginii și reputației persoanei vizate, dar și jurnalistului, care apare ca insuficient documentat și neprofesionist.

În același timp, jurnalistul este cel care „traduce” într-un limbaj pe înțelesul publicului terminologia juridică specializată. Ca să înțeleagă, de exemplu, ce înseamnă pentru un învinuit aflarea sub *control judiciar*, publicul neavizat are nevoie să-i fie explicată această noțiune. O va face jurnalistul, dar pentru asta este necesar ca el însuși să o înțeleagă.

Relatările din ședințele de judecată la fel sunt prezente în media, întrucât, în mod firesc, presa își menține atenția pe modul cum are loc examinarea dosarelor penale de rezonanță. Care sunt drepturile lui de acces la informație în relația cu sistemul de justiție, ce, când și cum poate lua imagini și face înregistrări audio în ședințele de judecată, cum poate aborda procurorii și judecătorii pentru declarații sau interviuri sunt chestiuni care pot provoca unui jurnalist neavizat dificultăți serioase.

Prezentul Ghid vine să ajute jurnaliștii să cunoască și să înțeleagă principalele noțiuni, proceduri și procese din sistemul de justiție, facilitându-le munca de documentare și de relatare a subiectelor din acest domeniu. Asta va duce la eliminarea erorilor și la sporirea calității produselor jurnalistice. Ghidul conține și câteva capitole menite să inițieze jurnaliștii în rolul și misiunea structurilor conexe actului de justiție – Curtea Constituțională, Instituția Ombudsmanului, a executorului judecătoresc, a notarului etc. Studiile de caz, care reproduc și analizează situații reale din activitatea media, vor permite o înțelegere mai bună a utilității și modului de aplicare a cunoștințelor oferite de această publicație.

1.

Sistemul judecătoresc din Republica Moldova: structura sistemului și statutul judecătorilor

a) Structura sistemului judecătoresc

Autoritatea (puterea) judecătorească, potrivit Constituției Republicii Moldova, este una din cele trei puteri ale statului, alături de puterea legislativă și puterea executivă. Conform art. 6 al Constituției, puterile sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. **Capitolul IX** al Constituției reglementează structura puterii judecătorești și competențele acesteia.

Astfel, art. 114 al Legii Supreme statuează că „*justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești*”.

În Republica Moldova sistemul instanțelor judecătorești este construit după cum urmează:

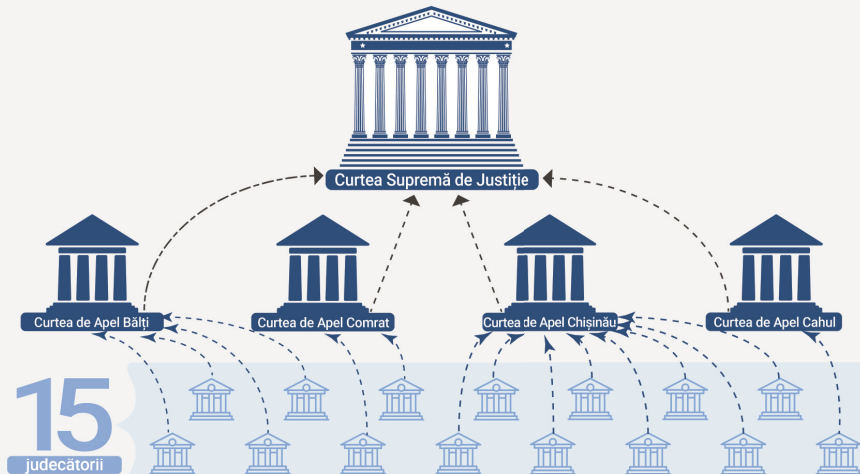
- 15 judecătorii (lista este inclusă în anexa nr. 2 la Legea 514/1995 privind organizarea judecătorească)
- 4 curți de apel: Chișinău, Bălți, Cahul și Comrat
- Curtea Supremă de Justiție (CSJ)

Structura organizațională a instanțelor include:

- președintele, vicepreședintele de instanță, numiți pentru o perioadă de 4 ani;
- judecătorii (inclusiv complete/colegii specializate pentru curțile de apel și CSJ);
- secretariatul instanței divizat în grefă (include grefierii, asistenții judiciari, traducătorii etc.) și serviciul administrativ (include subdiviziunile de tehnologii informaționale, financiar-economică, arhivă etc.).

În cadrul curților de apel și al Curții Supreme de Justiție sunt constituite colegii specializate pe domenii: penal, civil, administrativ (competența materială). De asemenea, specializarea este prevăzută și pentru judecătorii.

Sistemul instanțelor judecătorești al Republicii Moldova

Sursa: Legea nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească

De exemplu, Judecătoria Chișinău (cea mai mare din toată țara) are 5 filiale, fiecare din acestea fiind specializată pe categorii de cauze, după cum urmează:

Centru: civile;

Ciocana: contravenționale și judecătorii de instrucție cu atribuții proprii urmării penale (art. 41 din Codul de procedură penală), precum și de control judiciar asupra acțiunilor procesuale;

Botanica: insolvabilitate;

Buiucani: penale;

Râșcani: administrative.

În cadrul altor judecătorii se urmărește specializarea judecătorilor pe categorii de cauze, inclusiv prin crearea unor complete specializate.

Instanțele judecătorești exercită competențele (competențe procesuale) prevăzute în Codul de procedură penală, Codul de procedură civilă, Codul administrativ și Codul contravențional. Potrivit regulilor procedurale:

- judecătoriile examinează în fond toate categoriile de cauze;
- curțile de apel examinează cererile de apel depuse împotriva deciziilor emise de judecătorii: atât partea ce ține de circumstanțele cauzelor

- (pe fond), cât și privind respectarea regulilor de procedură (de drept);
- Curtea Supremă de Justiție judecă, ca instanță de recurs/revizuire (nu pe fondul cauzei, dar, de regulă, doar problemele de drept/procedură/interpretare și aplicare a legilor), cauzele în materie civilă, de contencios administrativ, penală sau în alte materii în condițiile legii procesuale.

b) Statutul judecătorilor

Legea 544/1995 cu privire la statutul judecătorului prevede că judecător poate deveni persoana care:

- are reputație ireproșabilă;
- deține cetățenia Republicii Moldova, are domiciliul în țară;
- are capacitate de exercițiu;
- are diplomă de studii superioare de licență și diplomă de studii superioare de master în domeniul dreptului;
- a absolvit Institutul Național al Justiției (INJ) sau are vechimea în muncă pe parcursul ultimilor 5 ani în calitate de judecător sau judecător-asistent al Curții Constituționale, judecător în instanțele internaționale, procuror, profesor de drept titular în instituțiile de învățământ superior acreditate, formator al Institutului Național al Justiției în domeniul dreptului, avocat, asistent judiciar sau grefier;
- nu are antecedente penale;
- cunoaște limba de stat;
- corespunde cerințelor de ordin medical pentru exercitarea funcției. Ulterior, verificarea stării de sănătate a judecătorilor în funcție se face o dată la 5 ani și include evaluarea psihologică și psihiatrică a acestora;
- a fost supusă testării cu utilizarea detectorului comportamentului simulat (poligrafului).

Funcțiile de judecător, de vicepreședinte și de președinte al instanței judecătorești sunt ocupate în bază de concurs. Concursul pentru suplinirea funcțiilor de judecător, de vicepreședinte și de președinte al instanței judecătorești este organizat de către Consiliul Superior al Magistraturii (CSM). Procesul de selectare a candidaților la funcția de judecător se desfășoară potrivit unor criterii obiective bazate pe merit. Candidații la funcția de judecător sunt selectați de colegiul pentru

selecția și cariera judecătorilor în temeiul Legii nr. 154 din 5 iulie 2012 privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor și al regulamentelor CSM.

Judecătorii se numesc în funcție din rândul candidaților selectați în urma concursului, de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea CSM. Judecătorii sunt numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă de 65 de ani.

Numirea judecătorului în funcția de președinte sau de vicepreședinte de instanță se face numai cu consimțământul acestuia, prin hotărâre a CSM, în baza rezultatelor concursului.

Funcția de judecător este incompatibilă cu:

- orice altă funcție sau activitate remunerată, cu excepția activității didactice, științifice, de creație și în organele colegiale din cadrul autorităților sau instituțiilor publice;
- mandatul de deputat în Parlament sau de consilier în autoritatea administrației publice locale;
- activitatea de întreprinzător desfășurată personal sau prin intermediul unui terț;
- calitatea de membru al organului de conducere al unei organizații comerciale.

Judecătorul poate colabora la [...] emisiuni audiovizuale, fiindu-i interzis ca în studiile, articolele și intervențiile sale să se pronunțe cu privire la problemele curente de politică internă.

Judecătorul nu este în drept să prezinte reprezentanților mass-media informații despre cauzele aflate în procedură de examinare în instanța judecătorească decât prin intermediul persoanei responsabile pentru relațiile cu mass-media.

Judecătorului îi este interzis:

- să dea consultații scrise sau verbale în probleme litigioase;
- să fie membru al unui partid politic sau să desfășoare orice activitate cu caracter politic, inclusiv pe perioada detașării din funcție.

Potrivit Legii 514/1995 privind organizarea judecătorească, a fost stabilit un număr de 504 posturi de judecător pentru toate instanțele judecătorești din Republica Moldova, inclusiv 33 de posturi de judecător pentru Curtea Supremă de Justiție. Numărul total al posturilor de judecător include și numărul posturilor de judecător pentru instanțele judecătorești amplasate în stânga Nistrului.

ACTE NORMATIVE RELEVANTE:

- [Constituția Republicii Moldova, 1/1994](#);
- [Legea 514/1995](#) privind organizarea judecătorească;
- [Legea 544/1995](#) cu privire la statutul judecătorului;
- [Legea 789/1996](#) cu privire la Curtea Supremă de Justiție;
- [Legea 947/1996](#) cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii;
- [Legea 152/2006](#) privind Institutul Național al Justiției;
- [Legea 154/2012](#) privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor;
- [Legea 178/2014](#) cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor.

2.

Structurile de administrare judecătorească și atribuțiile lor

Legea privind organizarea judecătorească, 514/1995, stabilește că autoadministrarea judecătorească este dreptul și capacitatea reală a instanțelor judecătorești și a judecătorilor de a soluționa problemele funcționării sistemului judecătoresc în mod autonom și responsabil. Autoadministrarea judecătorească se realizează în baza principiilor reprezentativității și eligibilității organelor autorității judecătorești, precum și în baza angajării răspunderii organelor autoadministrării judecătorești pentru exercitarea în mod corespunzător a funcțiilor delegate.

Organele autoadministrării judecătorești sunt:

- Adunarea Generală a Judecătorilor și
- Consiliul Superior al Magistraturii.

a) Adunarea Generală a Judecătorilor (AGJ)

AGJ este constituită din judecătorii tuturor instanțelor judecătorești din Republica Moldova și se convoacă anual în ședință ordinară. AGJ poate fi convocată și în cazuri excepționale, la solicitarea CSM sau a cel puțin 50 de judecători. Adunarea Generală a Judecătorilor este deliberativă dacă la ședință participă majoritatea simplă a judecătorilor în exercițiu.

Una din **competențele fundamentale ale Adunării Generale a Judecătorilor** este alegerea, din rândul judecătorilor, a **membrilor permanenți și supleanți în:**

- Consiliul Superior al Magistraturii;
- Colegiul disciplinar;
- Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor;
- Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor, precum și ridicarea mandatului acestora.

Toate structurile de mai sus sunt cele care se ocupă de administrarea cotidiană a sistemului judecătoresc.

b) Consiliul Superior al Magistraturii și structurile acestuia: colegiile și inspecția judiciară

Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) este garantul independenței autorității judecătorești și exercită autoadministrarea judecătorească. CSM este format din **12 membri**:

- a. șase judecători aleși de Adunarea Generală a Judecătorilor, reprezentând toate nivelurile instanțelor judecătorești (4 din partea judecătorilor, 1 din partea curților de apel și 1 de la CSJ) și
- b. șase persoane care se bucură de o înaltă reputație profesională și integritate personală, cu experiență în domeniul dreptului sau în alt domeniu relevant, care nu activează în cadrul organelor puterii legislative, executive sau judecătorești și nu sunt afiliate politic. Acești 6 membri sunt selectați prin concurs, în baza unei proceduri transparente, în bază de merit, și sunt numiți de Parlament cu votul a trei cincimi din deputații aleși.

Mandatul membrilor CSM este de 6 ani, fără posibilitatea de a deține două mandate.

Consiliul Superior al Magistraturii

exercită competențe privind:

- ▶ Cariera judecătorilor
- ▶ Respectarea disciplinei și eticii
- ▶ Administrarea instanțelor
- ▶ Instruirea inițială și continuă a judecătorilor

este asistat de:

- ▶ Colegiul de selecție și carieră a judecătorilor
- ▶ Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor
- ▶ Colegiul disciplinar
- ▶ Inspecția judiciară

12

membri/e
aleși/e pe 6 ani

Sursa: Legea 947/1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii

Potrivit art. 4 al Legii 947/1996, CSM exercită competențe privind:

- **Cariera judecătorilor:** propune Președintelui țării numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție, eliberarea din funcție a judecătorilor; aplică măsuri de încurajare și măsuri de sancționare a judecătorilor;
- Respectarea **disciplinei și eticii** judecătorilor: adoptă hotărâri privind petițiile care se referă la problemele de etică a judecătorilor; în baza

- prounerii colegiului disciplinar propune eliberarea din funcția de judecător;
- **Administrarea instanțelor** judecătorești: aprobă reguli privind distribuirea aleatorie a dosarelor, elaborează și aprobă proiectul bugetului instanțelor judecătorești; colaborează cu societatea civilă și mass-media pentru informarea despre activitatea sa și a instanțelor judecătorești;
 - **Instruirea inițială și continuă** a judecătorilor și personalului instanțelor de judecată: desemnarea membrilor în Consiliul de administrare a Institutului Național al Justiției, aprobă strategia de formare continuă a judecătorilor, prezintă, anual, până la 31 martie, Institutului Național al Justiției propunerile privind numărul de locuri ce vor fi scoase la concursul de admitere pentru formarea inițială a candidaților la funcția de judecător în anul următor etc.

CSM nu este instanță judecătorească, nu examinează dosarele pe fond și nu se pronunță cu referire la corectitudinea deciziilor judecătorești adoptate de instanțe. Legalitatea și temeinicia hotărârilor este verificată de instanțele ierarhic superioare: curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție.

În activitatea sa, CSM este asistat de 3 colegii:

- **Colegiul de selecție și carieră a judecătorilor** (7 membri: 4 judecători aleși de AGJ și 3 reprezentanți ai societății civile):
are drept scop asigurarea selecției candidaților pentru funcția de judecător, promovarea judecătorilor la instanțe judecătorești superioare, numirea judecătorilor în funcția de președinte sau de vicepreședinte de instanță judecătorească și transferul judecătorilor la instanțe judecătorești de același nivel sau la instanțe judecătorești inferioare.
- **Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor** (7 membri: 4 judecători aleși de AGJ și 3 reprezentanți ai societății civile):
asigură evaluarea periodică (o dată la 3 ani) și extraordinară a judecătorilor cu scopul de stabilire a nivelului de cunoștințe și aptitudini profesionale ale judecătorilor, a capacității de a aplica cunoștințele teoretice și aptitudinile necesare în practica profesiei de judecător,

stabilirea aspectelor slabe și aspectelor forte din activitatea judecătorilor, stimularea tendinței de perfecționare a abilităților profesionale și sporirea eficienței activității judecătorilor la nivel individual și la nivel de instanțe judecătorești.

- **Colegiul disciplinar** (9 membri: 5 judecători aleși de AGJ și 4 reprezentanți ai societății civile)
examinează cauzele disciplinare în privința judecătorilor în funcție și judecătorilor demisionați, pentru faptele comise în timpul exercitării funcției de judecător și aplică sancțiuni disciplinare.

În cadrul CSM funcționează și **inspecția judiciară** – un organ independent, constituit din 7 inspectori-judecători, care dispune de autonomie funcțională. Inspecția verifică activitatea organizatorică a instanțelor judecătorești la îndeplinirea justiției; verifică corectitudinea repartizării aleatorii a dosarelor pentru examinare în instanțele judecătorești; examinează petițiile cetățenilor în probleme ce țin de etica judiciară, adresate CSM, solicitând în mod obligatoriu explicația scrisă a judecătorului vizat în petiție; verifică sesizările privind faptele care pot constitui abateri disciplinare; verifică demersurile care au ca obiect acordul CSM privind pornirea urmăririi penale împotriva judecătorului; studiază temeiurile respingerii de către Președintele Republicii Moldova a candidaturii propuse de CSM pentru numirea în funcția de judecător sau de vicepreședinte ori de președinte al instanței judecătorești.

ACTE NORMATIVE RELEVANTE:

- [Constituția Republicii Moldova, 1/1994](#);
- [Legea 514/1995](#) privind organizarea judecătorească;
- [Legea 544/1995](#) cu privire la statutul judecătorului;
- [Legea 789/1996](#) cu privire la Curtea Supremă de Justiție;
- [Legea 947/1996](#) cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii;
- [Legea 154/2012](#) privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor;
- [Legea 178/2014](#) cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor.

3.

Sistemul Procuraturii și organele de administrare

În Constituția Republicii Moldova, Procuratura este integrată în Titlul V „Autoritatea judecătorească”. Art. 124 al Legii Supreme prevede că *Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești, ce contribuie la înlăptuirea justiției, apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, societății și statului prin intermediul procedurilor penale și al altor proceduri prevăzute de lege*. Atribuțiile Procuraturii sunt exercitate de procurori.

Sistemul procuraturii al Republicii Moldova

Procuratura Generală

- ▶ conduce activitatea procuraturilor specializate și a celor teritoriale;
- ▶ la decizia Procurorului General, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanța de judecată în cauze de importanță;
- ▶ reprezintă învinuirea la Curtea Supremă de Justiție etc.

Procuratura Anticorupție *(specializată în combaterea corupției)*

- ▶ exercită urmărirea penală în cauzele pe infracțiuni de corupție;
- ▶ conduce urmărirea penală în cauzele instrumentate de CNA;
- ▶ reprezintă învinuirea în instanțele de judecată.

Procuraturile specializate

PCCOCS

(specializată în combaterea criminalității organizate, a terorismului și a torturii)

- ▶ exercită urmărirea penală în cauzele privind infracțiunile de tortură, infracțiunile cu caracter terorist și în cele privind infracțiunile săvârșite de o organizație criminală, precum și în alte cauze date în competența sa prin lege;
- ▶ conduce urmărirea penală în cauzele privind infracțiunile în care urmărirea penală este exercitată de către organele de urmărirea penală ale organelor centrale de specialitate;
- ▶ exercită sau conduce urmărirea penală în cauzele transmise acesteia pentru instrumentare de către Procurorul General;
- ▶ reprezintă învinuirea în instanța de judecată de fond, de apel și de recurs.

Procuraturile teritoriale

- ▶ activează, de regulă, în circumscripțiile instanțelor judecătorești conform competenței teritoriale stabilite în Regulamentul Procuraturii.

a) Sistemul Procuraturii: Procuratura Generală, procuraturile specializate și procuraturile teritoriale

Art. 7 al Legii cu privire la Procuratură stabilește că Procuratura este un sistem unic, care include:

- Procuratura Generală;
- procuraturile specializate;
- procuraturile teritoriale.

Numărul total de procurori în cadrul Procuraturii se stabilește de către Parlament, la propunerea Procurorului General și cu avizul Consiliului Superior al Procurorilor (CSP). Potrivit Hotărârii Parlamentului 78/2010, în Republica Moldova au fost instituite **720 de funcții de procuror**, precum și 700 de unități de alt personal (asistenți ai procurorilor, specialiști IT etc.). Numărul procurorilor din fiecare procuratură este stabilit de către Consiliul Superior al Procurorilor, la propunerea Procurorului General.

Procuratura este condusă de Procurorul General și adjuncții săi conform domeniilor de competență stabilite de Procurorul General.

Procuratura Generală: conduce, controlează, organizează și coordonează activitatea procuraturilor specializate și a celor teritoriale; la decizia Procurorului General, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanța de judecată în cauze de importanță; reprezintă învinuirea la Curtea Supremă de Justiție; realizează și coordonează controlul organelor care efectuează activitatea specială de investigații în partea ce ține de legalitatea efectuării măsurilor speciale de investigații; generalizează și contribuie la unificarea practicii în domeniul exercitării și conducerii urmăririi penale și al reprezentării învinuirii în instanța de judecată; asigură asistența juridică internațională în materie penală și colaborarea internațională în domeniul său de activitate; în limitele de competență, examinează cererile și petițiile primite; instituie și ține sisteme informaționale, registre și baze de date, destinate activității instituției etc.

În Republica Moldova sunt 2 procuraturi specializate:

- **Procuratura Anticorupție** este specializată în combaterea infracțiunilor de corupție, a actelor conexe actelor de corupție și are următoarele atribuții specifice: exercită urmărirea penală în cauzele date în competența sa, conform legislației procesual-penale; conduce

urmărirea penală în cauzele instrumentate de Centrul Național Anticorupție (CNA); reprezintă învinuirea în instanța de judecată de fond, de apel și de recurs.

- **Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS)** este specializată în combaterea criminalității organizate, a terorismului și a torturii și are următoarele atribuții specifice: exercită urmărirea penală în cauzele privind infracțiunile de tortură, infracțiunile cu caracter terorist și în cele privind infracțiunile săvârșite de o organizație criminală, precum și în alte cauze date în competența sa prin lege; conduce urmărirea penală în cauzele privind infracțiunile în care urmărirea penală este exercitată de către organele de urmărire penală ale organelor centrale de specialitate; exercită sau conduce urmărirea penală în cauzele transmise acesteia pentru instrumentare de către Procurorul General; reprezintă învinuirea în instanța de judecată de fond, de apel și de recurs.

Procuraturile teritoriale activează, de regulă, în circumscriptiile instanțelor judecătorești conform competenței teritoriale stabilite în Regulamentul Procuraturii.

b) Organele de autoadministrare ale procuraturii: Consiliul Superior al Procurorilor și colegiile sale, Adunarea Generală a Procurorilor

Sistemul de autoadministrare a organelor procuraturii a fost construit similar sistemului judecătoresc. Conform Constituției, **Consiliul Superior al Procurorilor (CSP)** este garantul independenței și imparțialității procurorilor; este constituit din procurori aleși din cadrul procuraturilor de toate nivelurile și din reprezentanți ai altor autorități, instituții publice sau ai societății civile. La fel ca și CSM, CSP asigură numirea, transferarea, promovarea în funcție și aplicarea măsurilor disciplinare față de procurori.

Adunarea Generală a Procurorilor (AGP) se constituie din procurorii din cadrul Procuraturii și se convoacă anual de către CSP. AGP poate fi convocată și în cazuri excepționale, la inițiativa Procurorului General, a CSP ori a unei treimi din procurori, în scopul examinării chestiunilor de importanță majoră pentru activitatea Procuraturii.

AGP are competențe privind: alegerea, din rândul procurorilor, a membrilor CSP și ai colegiilor sale, precum și a supleanților; audierea raportului despre activitatea Procuraturii, prezentat de către Procurorul General și a raportului despre activitatea CSP; prezentarea de către Procurorul General și dezbateră priorităților privind activitatea Procuraturii pentru anul următor, după consultarea acestora cu CSP; aprobarea Codului de etică al procurorilor etc.

CSP este constituit din 12 membri:

- Președintele Consiliului Superior al Magistraturii (inclusiv interimar);
- ministrul Justiției (inclusiv interimar);
- Avocatul Poporului;
- 5 membri procurori aleși de către AGP din rândul procurorilor: un membru din rândul procurorilor Procuraturii Generale și patru membri din rândul procurorilor de la procuraturile teritoriale și de la cele specializate;

Consiliul Superior al Procurorilor

exercită competențe privind:

- ▶ Cariera procurorilor
- ▶ Respectarea disciplinei și eticii
- ▶ Organizarea concursului pentru funcția de Procuror General
- ▶ Instruirea inițială și continuă a procurorilor

este asistat de:

- ▶ Colegiul pentru selecția și cariera procurorilor
- ▶ Colegiul de evaluare a performanțelor procurorilor
- ▶ Colegiul de disciplină și etică

12

membri/e

aleși/e pe 6 ani

Sursa: Legea nr.3/2016 cu privire la Procuratură.

CSP are următoarele competențe: elaborează și aprobă regulamentele privind procedura de selecție și cariera procurorilor; organizează concursul pentru selectarea candidatului la funcția de Procuror General, pe care îl propune Președintelui Republicii; organizează concursuri, selectează și numește membrii colegiilor sale din rândul societății civile; examinează contestațiile împotriva hotărârilor luate de colegiile sale; face propuneri Procurorului General privind numirea, transferul, promovarea, detașarea sau suspendarea procurorilor, precum și privind eliberarea din funcție a procurorilor; stabilește numărul de procurori în cadrul fiecărei procuraturi; stabilește numărul de locuri scoase la concursul de admitere pentru instruirea inițială a

procurorilor în cadrul Institutului Național al Justiției; examinează adresările cetățenilor și ale procurorilor privind chestiunile date în competența sa etc.

În activitatea sa, CSP este asistat de 3 colegii:

- Colegiul pentru selecția și cariera procurorilor;
- Colegiul de evaluare a performanțelor procurorilor;
- Colegiul de disciplină și etică.

Competențele și componența colegiilor CSP sunt similare celor de la CSM și sunt detaliate în Legea cu privire la Procuratură nr.3/2016 și Regulamentele CSP.

Spre deosebire de sistemul judecătoresc, Inspekția Procurorilor este subordonată Procurorului General, dar nu CSP.

ACTE NORMATIVE RELEVANTE:

- Constituția Republicii Moldova, 1/1994;
- Legea 3/2016 cu privire la Procuratură;
- Legea 159/2016 cu privire la procuraturile specializate;
- Codul de procedură penală, nr. 122/2003;
- Legea 59/2012 privind activitatea specială de investigații.

4.

Profesiile liberale ale sistemului justiției

a) *Avocații și asistența juridică garantată de stat*

Dreptul la apărare este un drept fundamental al omului, garantat de art. 26 al Constituției Republicii Moldova, care prevede expres că:

- fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale;
- în tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Astfel, avocații sunt una dintre cele mai importante profesii liberale în sistemul justiției. Avocatura este o instituție de drept independentă a societății civile, menită să asigure, pe baza profesională, acordarea de asistență juridică calificată persoanelor fizice și juridice, în scopul apărării drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime, precum și al asigurării accesului la înfăptuirea justiției.

Statutul și exercitarea profesiei de avocat sunt reglementate de Legea 1260/2002 cu privire la avocatură, codurile de procedură civilă și penală, Codul administrativ, Statutul profesiei de avocat.

Profesia de avocat se exercită, la discreția fiecărui avocat, în una din următoarele forme:

- cabinet al avocatului;
- birou asociat de avocați.

Admiterea în profesia de avocat din Republica Moldova are loc prin susținerea unui examen de admitere la stagiul profesional (testare cu 400 de întrebări, dintre care 350 trebuie să aibă răspunsuri corecte), parcurgerea unui stagiul profesional (18 luni) și susținerea examenelor de promovare în profesia de avocat (proba scrisă și proba verbală). Licența de avocat se eliberează pe un termen nelimitat.

În Republica Moldova dețin licența de avocat 3614 persoane. Cel mai numeros barou este Baroul Chișinău cu un număr total de aproape 2000 de avocați. Lista avocaților care au drept de a practica activitatea (nu și-au suspendat activitatea, nu le-a fost retrasă licența etc.) poate fi accesată pe pagina web a Ministerului Justiției (justice.gov.md).

Organul reprezentativ și deliberativ al avocaților, care asigură activitatea permanentă a Uniunii Avocaților, este **Consiliul Uniunii Avocaților**. Consiliul este format din președintele Uniunii Avocaților, decanii barourilor și avocații delegați de barouri, conform normei de reprezentare de 1 delegat la 200 de avocați. Mandatul de membru al Consiliului Uniunii Avocaților este de 4 ani. Numărul de barouri în Moldova corespunde numărului curților de apel. Astfel, cele 4 barouri moldovenești sunt cele de la Chișinău, Bălți, Cahul și Comrat.

Munca avocatului este remunerată din contul onorariilor primite de la persoanele fizice și juridice. Mărimea onorariului se stabilește prin acordul părților și nu poate fi schimbată sau influențată de autoritățile publice sau de instanța de judecată. În Republica Moldova nu există un nivel normativ minim sau maxim obligatoriu al onorariilor. Totodată, Consiliul Uniunii Avocaților periodic aprobă recomandări cu privire la mărimea onorariilor avocaților. Spre exemplu, conform recomandărilor aprobate la 30.03.2012, diapazonul rezonabil și recomandabil pentru mărimea tarifelor pe oră ale avocaților din Republica Moldova este stabilit a fi între 50 și 150 euro/oră.

Începând cu 1 ianuarie 2011 fiecare avocat din Republica Moldova a fost obligat să poarte robă de un anumit model în fața instanțelor judecătorești. Anterior legislația nu stabilea o astfel de obligație și avocații erau liberi în alegerea ținutei vestimentare.

Avocații acordă persoanelor fizice și juridice asistență juridică calificată prin oferirea de consultații și explicații, întocmirea documentelor cu caracter juridic, reprezentarea intereselor în instanțele de judecată, precum și în fața altor autorități publice și persoane fizice și juridice.

Drepturile și obligațiile avocaților în cadrul procedurilor judiciare sunt reglementate în codurile de procedură (civilă, penal), administrativ, contravențional. Aceștia pot reprezenta interesele tuturor părților implicate la orice etapă a procesului, având dreptul de a formula cereri, întrebări, de a asista la efectuarea acțiunilor procedurale, de a propune probe, de a ridica excepții și

de a exercita căile de atac împotriva hotărârilor instanței. Asistența juridică este obligatorie în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa cu închisoare pe un termen de 5 ani sau mai mult când instanța apreciază că inculpatul nu și-ar putea formula singur apărarea.

SE VA REȚINE!

Codul de procedură penală prevede că apărătorul nu poate fi asimilat de către organele de stat și persoanele cu funcție de răspundere cu persoana interesele căreia le apără și cu caracterul cauzei penale care se examinează cu participarea lui.

Respectiv, nici jurnaliștii nu trebuie să facă/admită „transferul de imagine negativă” a clienților către avocați: avocatul își face meseria de apărător, el nu a comis acțiunile de care este bănuit/învinuit clientul său.

Codul de procedură penală (art.69) prevede participarea obligatorie a apărătorului/avocatului într-un șir de cazuri după cum urmează:

- aceasta o cere bănuitul, învinuitul, inculpatul;
- bănuitul, învinuitul, inculpatul întâmpină dificultăți pentru a se apăra el însuși, fiind mut, surd, orb sau având alte dereglări esențiale ale vorbirii, auzului, vederii, precum și defecte fizice sau mintale;
- bănuitul, învinuitul, inculpatul nu posedă sau posedă în măsură insuficientă limba în care se desfășoară procesul penal;
- bănuitul, învinuitul, inculpatul este minor;
- bănuitul, învinuitul, inculpatul este militar în termen;
- bănuitului, învinuitului, inculpatului i se incriminează o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă;
- bănuitul, învinuitul, inculpatul este reținut, ținut în stare de arest ca măsură preventivă sau este trimis la expertiza judiciară psihiatrică în condiții de staționar;
- interesele bănuiților, învinuiților, inculpaților sunt contradictorii și cel puțin unul din ei este asistat de apărător;
- în cauza respectivă participă apărătorul părții vătămate sau al părții civile;

- interesele justiției cer participarea lui în ședința de judecată în primă instanță, în apel și în recurs, precum și la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac;
- procesul penal se desfășoară în privința unei persoane iresponsabile, căreia i se incriminează săvârșirea unor fapte prejudiciabile sau în privința unei persoane care s-a îmbolnăvit mintal după săvârșirea unor asemenea fapte;
- procesul penal se desfășoară în privința reabilitării unei persoane decedate la momentul examinării cauzei;
- este necesară asigurarea apărării bănuیتului, învinuitului, inculpatului în procesul de audiere a minorului.

Asistența juridică garantată de stat este acordată în temeiul normelor procedurale arătate mai sus, precum și potrivit condițiilor și criteriilor stabilite în Legea 198/2007 cu privire la acordarea asistenței juridice garantate de stat din contul mijloacelor destinate acordării unor astfel de servicii persoanelor care nu dispun de suficiente mijloace financiare pentru plata lor.

Sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat este administrat de:

- Ministerul Justiției;
- Baroul Avocaților;
- Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și oficiile teritoriale ale acestuia.

Legea 198/2007 prevede acordarea asistenței juridice garantate de stat nu doar în procedurile penale, dar și în alte categorii de cauze. Astfel, au dreptul la asistență juridică calificată persoanele, care:

- au nevoie de asistență juridică pe cauze penale și interesele justiției o cer, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti acest serviciu;
- au nevoie de asistență juridică de urgență în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale;
- au nevoie de asistență juridică de urgență în cazul depunerii cererii pentru aplicarea măsurilor de protecție în condițiile art. 278⁶ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sau art. 215¹ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova ori în cazul depunerii plângerii despre săvârșirea violenței în familie sau a unei infracțiuni privind viața sexuală;

- au nevoie de asistență juridică în cauze contravenționale, civile și de contencios administrativ, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii, cauzele fiind complexe din punct de vedere juridic sau procesual;
- copiii victime ale infracțiunilor, victimele violenței în familie, victimele infracțiunilor privind viața sexuală, indiferent de venituri.

Asistență juridică calificată poate fi solicitată la orice etapă a procesului penal, iar în cauze civile – și până la inițierea procesului.

O descriere concisă și explicită a participanților, procedurii, etapelor de solicitare și furnizare a asistenței juridice garantate de stat poate fi obținută prin accesarea Ghidului beneficiarului de asistență juridică garantată de stat.

b) Notarii

Activitatea notarilor este reglementată de Legea 69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor și Legea 246/2018 privind procedura notarială. Potrivit cadrului normativ, **notarul** este exponentul puterii de stat, împuternicit în modul stabilit de lege în baza licenței și a ordinului de investire cu împuterniciri. Notarul nu este funcționar public, activitatea acestuia nu este activitate de întreprinzător și nici nu poate fi raportată la o astfel de activitate.

Responsabilitățile notarului includ:

• redactarea înscrisurilor cu conținut juridic, la solicitarea părților; • autentificarea înscrisurilor; • procedura succesorală notarială; • eliberarea certificatului de moștenitor; • eliberarea certificatelor de proprietate; • certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege;	• efectuarea și certificarea traducerilor; • transmiterea înscrisurilor persoanelor fizice și juridice altor persoane fizice și juridice și, după caz, eliberarea certificatului; • primirea în depozit a mijloacelor financiare, documentelor și instrumentelor financiare; • somarea publică a creditorilor; • asigurarea probelor;

- legalizarea semnăturilor de pe documente;
- legalizarea semnăturii traducătorului sau interpretului autorizat;
- actele de protest al cambiilor și al cecurilor;
- numirea, în cazurile prevăzute de lege, a custodelui sau a administratorului masei succesoriale;
- legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele;
- organizarea și desfășurarea licitațiilor, certificarea etapelor procedurale ale licitațiilor sau ale rezultatelor acestora;
- desfacerea căsătoriei prin acordul soților;
- eliberarea duplicatelor actelor notariale;
- medierea în condițiile legii;
- investirea cu formulă executorie;
- orice alte acte și acțiuni prevăzute de actele normative.

Notarii pot oferi și consultații juridice în materie notarială altele decât cele privind conținutul actelor pe care le întocmesc și pot participa, în calitate de specialiști desemnați de solicitanți, la pregătirea și întocmirea unor acte juridice care pot fi supuse autentificării notariale. În exercitarea atribuțiilor ce îi revin, notarul are competență generală (cu referire la întreg teritoriul țării, toate persoanele), cu următoarele excepții:

- procedura succesorală notarială este de competența notarului care își desfășoară activitatea pe teritoriul locului deschiderii succesiunii;
- în cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege pe oricare dintre notarii care desfășoară activitate pe teritoriul ultimului domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea;
- actele de protest al cambiilor și al cecurilor se întocmesc de către notarul care desfășoară activitate pe teritoriul unde se află debitorul;
- eliberarea duplicatului de pe actul notarial se face de către notarul în a cărui arhivă se păstrează originalul acestuia.

Plata pentru serviciile notariale este calculată conform Legii 271/2003 cu privire la metodologia calculării plății pentru serviciile notariale. Cuantumul plății pentru servicii notariale se determină: în funcție de valoarea tranzacției, dacă poate fi evaluată (dacă cumperi un bun mobil/imobil), fie în formă de sumă fixă în cazul în care tranzacția nu este evaluabilă (de exemplu, plățile pentru procură).

În Republica Moldova dețin licența de notar 298 de persoane.

Lista notarilor poate fi accesată pe pagina web a Ministerului Justiției.

c) **Executorii judecătorești**

Executorul judecătoresc este persoană fizică investită de stat cu competența de a îndeplini activități de interes public prevăzute de lege. În exercitarea atribuțiilor de serviciu, executorul judecătoresc este exponentul puterii de stat.

Procedura de executare are sarcina de a contribui la realizarea drepturilor creditorilor recunoscute printr-un document executoriu prezentat spre executare. Doar executorul judecătoresc licențiat și investit în condițiile legii poate efectua executarea silită.

Executarea silită reprezintă un ansamblu de măsuri, prevăzute de **Codul de executare**, prin care creditorul realizează, prin intermediul executorului judecătoresc, cu concursul organelor de stat abilitate, drepturile sale, recunoscute printr-un document executoriu, dacă debitorul nu-și îndeplinește benevol obligațiile.

Participanți la procedura de executare sunt: părțile, creditorii intervenienți, reprezentanții, specialiștii, experții, interpreții și martorii asistenți. Executarea silită începe prin sesizarea executorului judecătoresc în condițiile legii și se efectuează prin orice formă simultan sau succesiv, până la realizarea dreptului recunoscut prin documentul executoriu, până la achitarea dobânzilor, a penalităților sau a altor sume, acordate potrivit legii, precum și a cheltuielilor de executare.

Executarea silită se efectuează în baza unui titlu executoriu. Sunt documente executorii și se execută de către executorii judecătorești următoarele:

- titlurile executorii eliberate de instanța de judecată în condițiile legii;
- hotărârile date de instanțele de judecată în cauzele de contencios administrativ, încheierile, ordonanțele instanțelor de judecată, dacă legea nu prevede altfel;
- hotărârile arbitrale prin care se aprobă tranzacțiile;
- hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la suma de reparare echitabilă a prejudiciului și de compensare a celorlalte cheltuieli, precum și acordul de soluționare pe cale amiabilă a cauzei, semnat de părți;

- deciziile (hotărârile) contravenționale, inclusiv cele emise de agenții constatatori în limitele competenței atribuite lor prin lege, titlurile executorii emise pe cauze penale și sentințele pe cauzele penale, în partea încasării amenzii, precum și în partea acțiunii civile;
- încheierile judecătorului de instrucție privind efectuarea anumitor acte obligatorii legate de remiterea/transmiterea/restituirea unor bunuri;
- ordonanțele privind liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională sub formă de amendă;
- titlurile executorii eliberate în temeiul hotărârilor arbitrale;
- titlurile executorii emise în baza hotărârilor instanțelor de judecată străine și hotărârilor arbitrale străine, recunoscute și încuviințate spre executare pe teritoriul Republicii Moldova;
- deciziile Curții Constituționale cu privire la aplicare de amenzi;
- încheierile executorului judecătoresc, procesele-verbale ale executorului judecătoresc în care sunt consemnate condițiile tranzacției în cazul concilierii părților;
- deciziile Ministerului Finanțelor privind încasarea din contul beneficiarilor Programului de stat „Prima casă” a creanțelor rezultate din garanțiile de stat acordate și plătite băncii și neacoperite integral în urma vânzării locuinței ipotecate;
- deciziile de regularizare întocmite de Serviciul Vamal;
- contractele de gaj a bunurilor mobile, cu condiția că avizul de executare a gajului a fost înscris în Registrul garanțiilor reale mobile în ordinea prevăzută de lege.
- n¹) contractele de leasing, referitoare la dreptul locatorului de a intra în posesia bunului, a documentelor aferente lui și de a obține radierea leasingului din registrul de publicitate, cu condiția că locatorul este o organizație de creditare nebancaară sau o societate de leasing, iar leasingul a fost notat sau înregistrat conform dispozițiilor art. 929 alin.(3) din Codul civil;
- actele emise de către Serviciul Fiscal de Stat privind dispunerea încasării sumelor;
- actele emise de Consiliul Concurenței privind aplicarea sancțiunilor pecuniare;

- deciziile Colegiului disciplinar al Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești și ale Colegiului disciplinar al Uniunii Avocaților cu privire la aplicarea sancțiunilor disciplinare cu caracter pecuniar;
- actele investite cu formulă executorie, în condițiile în care legea oferă dreptul la executare silită în temeiul acestora;
- deciziile emise de Agenția Rezerve Materiale privind aplicarea sancțiunilor pecuniare;
- hotărârile (deciziile) cu privire la aplicarea de sancțiuni eliberate de autoritățile publice și/sau de alte instituții abilitate prin lege cu funcții de reglementare și de control.

În scopul asigurării executării eficiente a documentului executoriu, odată cu intentarea procedurii de executare și pe tot parcursul acesteia, executorul judecătoresc este în drept să aplice măsuri de asigurare a executării documentului executoriu, după cum urmează:

- să aplice sechestrul pe mijloacele bănești sau pe bunurile debitorului;
- să interzică debitorului de a săvârși anumite acte;
- să interzică altor persoane de a transmite debitorului bunuri sau de a îndeplini față de el alte obligații;
- să interzică persoanelor fizice și juridice, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare, efectuarea anumitor acte în privința debitorului sau a bunurilor lui, inclusiv a bunurilor care vor fi dobândite în viitor, care ar putea duce la împiedicarea executării documentului executoriu.

Licență de executori judecătorești în Republica Moldova dețin circa 200 de persoane. Lista acestora și circumscripția lor de activitate poate fi consultată pe site-ul Ministerului Justiției și pe pagina web a Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești.

d) Mediatorii

Conform Legii 137/2015 cu privire la mediere, **mediator** este o persoană terță, atestată în condițiile legii, care asigură desfășurarea procesului de mediere în vederea soluționării litigiului dintre părți.

Mediatorul desfășoară activitate de liber-profesionist, de interes public, care nu constituie activitate de întreprinzător și nu poate fi raportată la o astfel de activitate.

Activitatea de mediator poate fi exercitată cu titlu oneros (contra bani, cu plată) sau cu titlu gratuit. Mediatorul are dreptul la onorariu, precum și la compensarea cheltuielilor pentru serviciile de mediere prestate, în mărimea stabilită prin acord cu părțile. Mediatorul poate negocia cu partea care l-a contactat avansarea cheltuielilor legate de căutarea și contactarea celeilalte părți.

Spre deosebire de alte profesii liberale din sistemul justiției (avocați, notari, executori judecătorești), activitatea de mediator este compatibilă cu orice altă profesie sau activitate, dacă actele legislative care reglementează profesiile sau activitățile (spre exemplu, funcționar public) respective nu prevăd altfel.

Mediatorul își poate desfășura activitatea în cadrul unui birou de mediere sau al unei organizații de mediere. Poate deveni mediator persoana care îndeplinește cumulativ următoarele condiții: în privința ei nu este instituită o măsură de ocrotire judiciară sub forma tutelei; deține diplomă de studii superioare de licență; nu a fost condamnată anterior pentru infracțiuni grave, deosebit de grave, excepțional de grave, săvârșite cu intenție; nu are antecedente penale pentru infracțiuni ușoare și mai puțin grave; are reputație ireproșabilă; este aptă, din punct de vedere medical, pentru exercitarea acestei profesii; a absolvit cursurile de formare inițială a mediatorilor; a susținut examenul de atestare a mediatorilor.

Activitatea mediatorilor este coordonată de Consiliul de Mediere – un organ colegial, cu statut de persoană juridică de drept public, instituit pentru implementarea politicilor în domeniul medierii.

Consiliul este format din 9 membri, după cum urmează: cinci mediatori, un reprezentant al societății civile, un membru desemnat de Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, un reprezentant al avocaților desemnat de Consiliul Uniunii Avocaților și un notar delegat de adunarea generală a notarilor.

Medierea poate fi inițiată de către oricare dintre părți, din proprie inițiativă, precum și la recomandarea autorităților publice, instanțelor judecătorești sau organului de urmărire penală. În cadrul procesului judiciar, instanța propune părților să participe la o ședință de informare cu privire la soluționarea litigiilor prin mediere. Medierea se întemeiază pe cooperarea părților

și utilizarea de către mediator a unor metode și tehnici specifice, bazate pe comunicare și negociere. Medierea litigiului are loc într-un termen care nu va depăși 3 luni de la data încheierii contractului de mediere, dacă părțile nu au stabilit de comun acord alt termen.

Există litigii pe care părțile nu le pot soluționa prin mediere, deoarece legea prevede o altă cale. Spre exemplu, mediatorul nu poate divorța părțile, deoarece acest lucru îl fac doar organele competente (notarii, Agenția Servicii Publice și instanțele de judecată). Soții însă se pot adresa unui mediator pentru a soluționa litigiile care rezultă din divorț: stabilirea locului de trai al copilului sau partajul bunurilor.

Procesul de mediere nu este public, cu excepția cazului în care părțile au convenit altfel. Mediatorul este obligat să respecte confidențialitatea informației aflate până la începerea și/sau în cadrul procesului de mediere, precum și după suspendarea sau încetarea activității de mediator. Mediatorul este obligat să atenționeze participanții la procesul de mediere asupra obligației de păstrare a confidențialității informației, fiind în drept, după caz, să solicite semnarea unui acord sau a unei clauze de confidențialitate.

Părțile convin, de comun acord, asupra condițiilor de soluționare a litigiului. Mediatorul nu are putere de decizie asupra acestor condiții, dar, la cererea părților, poate înainta propuneri privind opțiunile de soluționare a litigiului. Înainte ca tranzacția să fie semnată, părțile sunt în drept, de comun acord, să solicite o pauză pentru a consulta opinia unor experți și pentru a face comentarii, astfel încât să-și poată exprima consimțământul liber și în cunoștință de cauză. Părțile sunt în drept să formuleze în scris condițiile de soluționare a litigiului.

În Republica Moldova în calitate de mediatori sunt atestate 200 de persoane. Lista acestora poate fi consultată pe site-ul Ministerului Justiției.

d) **Expertii judiciari**

Un rol important în procedurile judiciare și sistemul justiției în general îl joacă experții judiciari.

Expert judiciar, în sensul Legii 68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, este persoana calificată și abilitată, conform legii, să efectueze expertize și să formuleze concluzii în specialitatea în care este autorizată, cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese, organismul și psihicul uman, și care este inclusă în Registrul de stat al experților judiciari.

Activitatea experților judiciari este reglementată de Legea 68/2016, codurile de procedură penală, civilă, contravențional, tratatele internaționale de asistență juridică și alte acte normative. Expertiza judiciară se efectuează în temeiul actului de dispunere a expertizei judiciare, emis în conformitate cu prevederile legislației de procedură. **Obiectul de cercetare al expertizei judiciare** îl constituie lucrurile, substanțele, urmele, documentele, faptele, fenomenele, circumstanțele, corpul și psihicul uman, care sunt examinate în vederea descoperirii adevărului.

SE VA REȚINE!

Expertiza judiciară nu soluționează probleme privind legalitatea sau ilegalitatea faptelor săvârșite de persoanele fizice și juridice, aspectele respective fiind decise de instanța de judecată.

Orodonatori ai expertizei judiciare pot fi organul de urmărire penală, instanța de judecată sau un alt participant al unui proces derulat conform legislației de procedură civilă, penală sau contravențională, care are dreptul de a dispune sau de a solicita în mod independent efectuarea unei expertize judiciare.

De asemenea, potrivit cadrului normativ este posibilă solicitarea și realizarea unor expertize extrajudiciare (în afara unui proces judiciar). Expertiza extrajudiciară poate servi drept material auxiliar pentru o plîngere, decizie, negociere, tranzacție de împăcare sau pentru un alt proces de natură extrajudiciară.

Cercetările și investigațiile din cadrul expertizei judiciare se efectuează în laboratoare autorizate, în corespundere cu genul de expertiză efectuată.

Experții judiciari își desfășoară activitatea în cadrul instituțiilor publice de expertiză judiciară sau în cadrul birourilor de expertiză judiciară.

În Republica Moldova sunt 3 instituții publice de bază în cadrul cărora activează experții judiciari:

- Centrul Național de Expertize Judiciare (Ministerul Justiției) – instituția coordonatoare în domeniul expertizei judiciare;
- Centrul de Medicină Legală (Ministerul Sănătății);
- Centrul Tehnico-Criminalistic de Expertize Judiciare (Ministerul Afacerilor Interne).

Afară de instituțiile publice, în Republica Moldova activează și birouri individuale sau asociate de expertiză judiciară, înregistrați în condițiile legii 68/2016 și doar pentru anumite domenii distincte.

Domeniile de expertiză judiciară sunt diverse și variază de la o instituție la alta. Nomenclatorul expertizelor este aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.195/2017. Domeniile de expertiză sunt specificate pe paginile web ale fiecărei instituții de expertiză¹.

f) Traducătorii (interpreții)

Activitatea de înfăptuire a justiției este asistată și de traducători, interpreți.

interpret – persoană fizică specializată în traducerea orală dintr-o limbă în alta și/sau în traducerea semnelor celor surzi, muți ori surdomuți, mijlocind astfel înțelegerea dintre două sau mai multe persoane;

traducător – persoană fizică specializată în traducerea textelor scrise dintr-o limbă în alta în cadrul profesiei sale.

Statutul acestei categorii de auxiliari ai justiției este reglementat de Legea 264/2008 cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției. Legea reglementează statutul, autorizarea și organizarea activității interpreților și traducătorilor implicați

1 <https://cnej.gov.md/ro/content/nomenclatorul-serviciilor>
<http://medicina-legala.md/wp-content/uploads/2017/10/Nomenclatorul-CML.pdf>
<https://ctcej.politia.md/ro/examin%C4%83ri>

în activitatea CSM, Ministerului Justiției, organelor procuraturii, organelor de urmărire penală, instanțelor judecătorești, notarilor, avocaților și executorilor judecătorești. Condiția de bază pentru interpreții/traducătorii care lucrează pentru instituțiile din justiție este ca ei să fie **autorizați**. Totuși, legea prevede excepții: în cazurile în care nu există interpreți și/sau traducători autorizați din/în limbile pentru care se solicită interpretarea și/sau traducerea [...] pot fi atrase *persoane care cunosc limbile din/în care se face interpretarea și/sau traducerea, dar care nu sunt autorizate*.

Poate obține autorizație de interpret/traducător persoana care întrunește următoarele condiții:

- posedă diplomă de licență sau de masterat ori un act echivalent din care rezultă specializarea în limba ori în limbile străine pentru care solicită autorizarea;
- are o vechime în muncă pe specialitate de cel puțin 2 ani;
- cunoaște limba de stat vorbită și scrisă;
- nu este supusă unei măsuri de ocrotire judiciare sub forma tutelei;
- nu are antecedente penale;
- a susținut examenul de atestare.

Eliberarea și retragerea autorizației pentru activitatea de interpret și/sau traducător, suspendarea și încetarea activității interpretului și/sau traducătorului sunt de competența Ministerului Justiției. Examenul de atestare a interpreților și traducătorilor se organizează de Ministerul Justiției o dată în an.

Interpretul și/sau traducătorul este obligat să păstreze confidențialitatea informației de care a luat cunoștință în legătură cu exercitarea obligațiilor sale profesionale chiar și după încetarea activității. Interpretul și/sau traducătorul nu este ținut de respectarea acestei obligații în cazurile în care legea sau persoanele interesate îl eliberează de această obligație.

Interpreții și traducătorii realizează, în interesul și la solicitarea autorităților din justiție arătate mai sus, următoarele activități:

- întocmesc și certifică traducerile din limba străină pentru care sunt autorizați în limba de stat, precum și din limba de stat în limba străină;
- întocmesc în limba străină pentru care sunt autorizați copiile certificate ale actelor și documentelor;

- efectuează interpretări din limba străină pentru care sunt autorizați în limba de stat, precum și din limba de stat în limba străină.

Ministerul Justiției ține Registrul de stat al interpreților și traducătorilor autorizați, în formă electronică și manuală.

În Republica Moldova în calitate de interpreți/traducători sunt autorizate 533 de persoane. Lista acestora poate fi consultată pe site-ul Ministerului Justiției.

5.

Tipurile de cauze și etapele de examinare

Tipurile de cauze		
	PĂRȚILE	OBIECTUL
 ADMINISTRATIVE	Autoritățile publice și orice persoană, fizică sau juridică, care revendică încălcarea unui drept.	Acțiunile sau inacțiunile unei autorități publice.
 CIVILE	Orice persoană fizică sau juridică prezumată ca subiect al raportului material litigios – relații contractuale, patrimoniale, familiale etc. Părțile se numesc reclamant și pârât.	Cererea persoanei care revendică apărarea unui drept al său încălcat sau contestat ori a unui interes legitim.
 CONTRAVENȚIONALE	Persoana în privința căreia a fost pornit procesul contravențional – contravenient; <ul style="list-style-type: none"> • agenții constatatori și procurorul; • victima; • martorul; • apărătorul. 	Contravenții comise sau presupus comise.
 PENALE	Persoana bănuită/invinuită/inculpată; acuzatorul/procurorul; apărătorul/avocatul.	Infrațiuni săvârșite sau presupus săvârșite.

a) *Administrative*

Cauzele administrative (anterior de contencios administrativ) se examinează în condițiile Codului administrativ, nr. 116/2018.

Părțile la proces: autoritățile publice și orice persoană (fizică sau juridică) care revendică încălcarea unui drept al său.

Autoritate publică se consideră orice structură organizatorică sau organ instituită/instituit prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public.

Părțile în proces într-o cauză administrativă

Obiectul cauzelor administrative (contencios administrativ): acțiunile sau inacțiunile unei autorități publice.

O acțiune în contencios administrativ poate fi depusă pentru:

- a)** anularea în tot sau în parte a unui act administrativ individual (acțiune în contestare);
- b)** obligarea autorității publice să emită un act administrativ individual (acțiune în obligare);
- c)** impunerea la acțiune, la tolerare a acțiunii sau la inacțiune (acțiune în realizare);
- d)** constatarea existenței sau inexistenței unui raport juridic ori nulității unui act administrativ individual sau a unui contract administrativ (acțiune în constatare); sau
- e)** anularea în tot sau în parte a unui act administrativ normativ (acțiune de control normativ).

Etapele:

- 1) depunerea cererii;
- 2) examinarea admisibilității și respectării procedurii prealabile;
- 3) pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare;
- 4) examinarea în fond, dezbaterile judiciare, obținerea probelor și adoptarea hotărârii;
- 5) executarea hotărârii.

Judecătorii soluționează în fond toate acțiunile în contencios administrativ.

Curțile de apel soluționează în primă instanță acțiunile în contencios administrativ împotriva actelor administrative normative, care nu se supun controlului de constituționalitate.

Curtea de Apel Chișinău soluționează în primă instanță acțiunile în contencios administrativ împotriva hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii, ale Consiliului Superior al Procurorilor, actelor emise de Banca Națională a Moldovei, precum și acțiunile în contencios administrativ atribuite în competența sa prin Codul electoral.

Curtea Supremă de Justiție soluționează cererile de recurs împotriva hotărârilor, deciziilor și încheierilor curții de apel.

În procedura în **prima instanță**, în **procedura de apel** și în procedura de examinare a recursurilor împotriva încheierilor judecătorești **se soluționează din oficiu probleme de fapt și de drept.**

În procedura de examinare a **cererilor de recurs**, hotărârile și deciziile contestate se examinează din oficiu în privința existenței **greșelilor procedurale și aplicării corecte a dreptului material.**

Soluții.

Instanța de judecată adoptă una dintre următoarele hotărâri:

- în baza unei acțiuni în contestare, anulează în tot sau în parte actul administrativ individual, precum și o eventuală decizie de soluționare a cererii prealabile, dacă acestea sunt ilegale și prin ele reclamantul este vătămat în drepturile sale;
- în baza unei acțiuni în obligare, anulează în tot sau în parte actul administrativ individual de respingere a solicitării sau o eventuală decizie adoptată în procedura prealabilă și obligă autoritatea publică să emită un act administrativ individual, dacă revendicarea pretenției reclamantului de emitere a actului este întemeiată;
- în baza unei acțiuni în realizare, obligă la acțiune, tolerare sau inacțiune, dacă o astfel de pretenție a reclamantului este întemeiată;
- în baza unei acțiuni în constatare, constată existența sau inexistența unui raport juridic ori nulitatea unui act administrativ individual sau a unui contract administrativ, dacă raportul juridic există sau, respectiv, nu există ori actul administrativ individual sau contractul administrativ este nul;
- în baza unei acțiuni de control normativ, anulează în tot sau în parte actul administrativ normativ, dacă acesta este ilegal sau constată nulitatea acestuia, dacă acesta este nul;
- respinge acțiunea ca fiind neîntemeiată;
- dacă la momentul anulării actului administrativ individual de către instanță acesta este deja executat, instanța dispune, la cerere, întoarcerea executării, în măsura în care ea este real posibilă.

Exemple de cauze administrative:

- contestarea de ex-președintele Curții de apel Chișinău Vladislav Clima a decretului prezidențial privind revocarea sa din funcție;
- contestarea actului de constatare a ANI privind încălcarea regimului incompatibilităților etc.

b) Civile

Cauzele civile sunt cele mai frecvente cauze, or, așa cum este recunoscut în doctrina juridică, raporturile civile încep odată cu nașterea ființei umane și se

încheie odată cu moartea acesteia, ba chiar pot continua și după (când vorbim de relațiile de moștenire, spre exemplu). Actul normativ de bază care reglementează raporturile civile este Codul civil al Republicii Moldova. Litigiile civile se examinează în condițiile Codului de procedură civilă.

Părțile la proces. Parte în procesul civil poate fi orice persoană fizică sau juridică prezumată, la momentul intentării procesului, ca subiect al raportului material litigios (relații contractuale, patrimoniale, familiale etc.). În procedura civilă părțile se numesc **reclamant și pârât (art. 59 Cod procedură civilă)**. Urmează a reține că, în funcție de mijloacele procesuale pe care le aleg pentru apărare, părțile poartă denumiri diferite (la instanța de fond – reclamant și pârât; la instanța de apel – apelant și intimat; la instanța de recurs – recurent și intimat; la instanța de revizuire – revizuent și intimat).

O particularitate specifică, care evidențiază părțile, constă în existența conflictului de drept între reclamant și pârât. Semnul esențial care caracterizează părțile constă în aceea că ele sunt subiecți prezumați ai raportului juridic material litigios și, în consecință – presupușii titulari ai drepturilor, libertăților sau intereselor legitime. Este important de a menționa că persoana care potrivit legii este în drept să înainteze acțiunea în instanța de judecată – nu întotdeauna ocupă poziția de reclamant. În cazul în care procesul civil este pornit de către procuror, autorități publice, organizații sau cetățeni în apărarea drepturilor altor persoane – reclamantul este acea persoană, dreptul sau interesul căreia se apără sau se protejează prin acțiunea dată (art. 59, alin. (4) Cod procedură civilă).

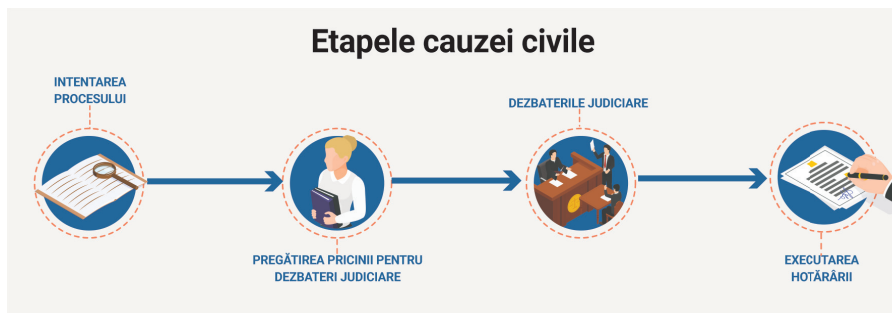
Drepturile și obligațiile procesuale ale părților sunt determinate de lege (art.

56; 60; 61 Cod procedură civilă). După volum și conținut ele diferă de drepturile și obligațiile procesuale ale celorlalți participanți la proces. Prevederile privind drepturile și obligațiile părților în proces sunt stipulate în diverse norme ale Codului de procedură civilă și, în mare măsură, depind de faza procesului la care se realizează.

Obiectul cauzelor civile: cererea persoanei care revendică apărarea unui drept al său încălcat sau contestat, a unei libertăți ori a unui interes legitim.

Etapele. Un proces civil trece prin următoarele faze:

- 1) intentarea procesului;
- 2) pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare;
- 3) dezbaterile judiciare;
- 4) executarea hotărârii.

Căi de atac:

- a. **ordinare:** apelul și recursul;
- b. **extraordinare:** revizuirea.

Exemple de cauze civile:

- copiii se judecă pentru moștenirea lăsată de părinți;
- cauze de: divorț, stabilire a domiciliului copilului minor, stabilire a pensiei alimentare;
- cauze pentru recuperarea unei datorii;
- litigii între doi vecini etc.

c) **Contravenționale**

Procedura contravențională constituie domeniul de reglementare a **Codului contravențional**, nr.218/2008. Codul cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale în materie contravențională, determină faptele ce constituie contravenții și prevede procesul contravențional și sancțiunile contravenționale.

Constituie **contravenție** fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de Codul contravențional și este pasibilă de sancțiune contravențională. Este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică responsabilă care în momentul săvârșirii contravenției are împlinită vârsta de 18 ani.

Prescripția înlătură răspunderea contravențională. Termenul general de prescripție a răspunderii contravenționale este de un an.

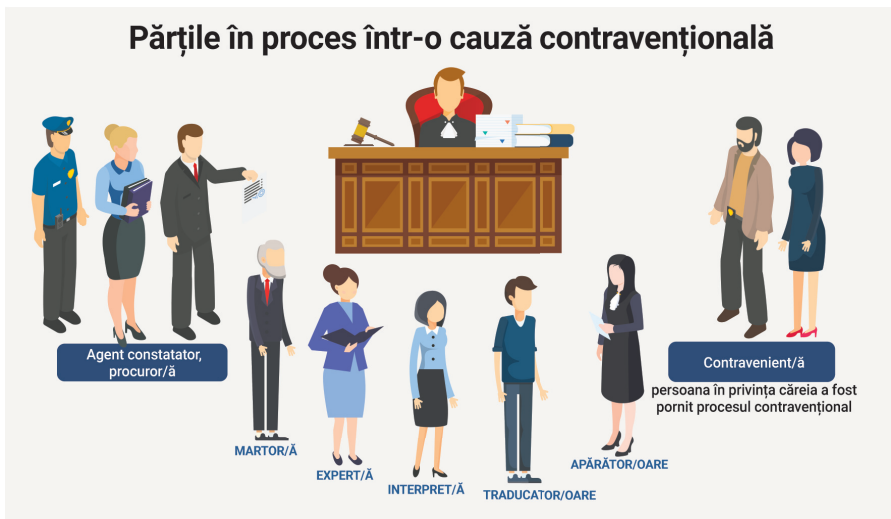
Procesul contravențional este activitatea desfășurată de autoritatea competentă, cu participarea părților și a altor persoane titulare de drepturi și de obligații, având ca scop constatarea contravenției, examinarea și soluționarea cauzei contravenționale, constatarea cauzelor și condițiilor care au contribuit la săvârșirea contravenției. Procesul contravențional începe de drept din momentul sesizării sau al autosesizării agentului constator privind săvârșirea contravenției.

Participanții la proces:

- persoana în privința căreia a fost pornit procesul contravențional (contravenient);
- agenții constatori (funcționarul din autoritățile indicate la art. 400–423¹⁰ din Codul contravențional) și procurorul (reprezentanții statului);
- victima;
- martorul, specialistul, expertul, interpretul, traducătorul, apărătorul (contribuie la desfășurarea procesului).

Obiectul cauzelor contravenționale: contravenții comise sau presupus comise.

Părțile în proces într-o cauză contravențională

Etapele:

- 1) cercetarea cazului contravențional (constatarea, colectarea probelor);
- 2) examinarea cazului și emiterea deciziei (analiza documentelor, încadrarea juridică a faptelor, circumstanțelor atenuante sau agravante);
- 3) revizuirea cazului (contravenientul, victima, procurorul sau agentul constator pot ataca decizia în instanță, care poate revizui sancțiunea aplicată sau neaplicarea sancțiunii);
- 4) executarea deciziei.

Etapele cauzei contravenționale

Soluții. Aplicarea sau neaplicarea sancțiunii contravenționale.

Căi de atac: Hotărârile judecătorești contravenționale pot fi atacate:

- Ordinar: cu recurs de către contravenient, agentul constatator, victimă, procuror, după caz;
- Extraordinar: art. 475 al Codului contravențional prevede posibilitatea cererii de revizuire a procesului contravențional în baza cererii procurorului sau a contravenientului.

Exemple de cauze contravenționale:

- tulburarea liniștii publice;
- încălcarea regulilor de circulație rutieră;
- huliganism nu prea grav;
- aruncarea gunoiului în locuri nepermise etc.

d) Penale

Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile **Codului de procedură penală**. Procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată. Organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sunt obligate să activeze în așa mod încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere ori să nu fie victima încălcării altor drepturi fundamentale.

În sensul Codului de procedură penală, **cauza penală** este proces penal desfășurat de organul de urmărire penală și de instanța judecătorească într-un caz concret referitor la una sau mai multe infracțiuni săvârșite sau presupus săvârșite.

Părțile în proces într-o cauză penală

Părțile la procesul penal: persoane care în procesul penal exercită funcții de **acuzare** sau **apărare** în baza egalității în drepturi și a principiului contradictorialității.

Partea apărării este reprezentată de persoane abilitate prin lege să efectueze activitate de apărare (*bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora – avocații*).

Calitatea figuranților dosarelor penale se modifică de la o etapă la alta a procesului penal. Respectiv, este important să se opereze cu noțiunile corecte stabilite de Codul de procedură penală.

SE VA REȚINE!

și se va face distincție dintre următoarele noțiuni:

Bănuît: persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune **până la punerea ei sub învinuire**. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuît prin unul din următoarele acte procedurale, după caz: 1) procesul-verbal de reținere; 2) ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate; 3) ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuît. **Calitatea de bănuît încetează** din momentul eliberării reținutului, revocării măsurii preventive aplicate în privința lui ori, după caz, anulării ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuît și scoaterii lui de sub urmărire sau din momentul emiterii de către organul de urmărire penală a ordonanței de punere sub învinuire.

Învinuit: persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile codului, o **ordonanță de punere sub învinuire**.

Inculpat: se numește inculpat învinuitul în privința căruia cauza a fost **trimisă în judecată**.

Persoana nu are calitatea de învinuit din momentul când în privința ei a fost încetat procesul penal sau ea a fost scoasă de sub urmărire penală.

Condamnat: persoana în privința căreia sentința a devenit definitivă se numește condamnat, dacă sentința este, parțial sau integral, de condamnare.

Partea civilmente responsabilă: este recunoscută persoana fizică sau juridică, care în baza legii sau conform acțiunii civile înaintate în procesul penal, poate fi supusă răspunderii materiale pentru prejudiciul material cauzat de faptele învinuitului, inculpatului.

Partea acuzării sunt persoanele abilitate prin lege să efectueze sau să ceară efectuarea urmăririi penale (procurorul, organul de urmărire penală, precum și partea vătămată, partea civilă și reprezentanții acestora).

Competența de organ de urmărire penală revine următoarelor autorități:

- **Ministerul Afacerilor Interne:** orice infracțiune care nu este dată prin lege în competența altor organe de urmărire penală;
- **Serviciul Vamal:** infracțiunile de contrabandă, eschivarea de la achitarea drepturilor de import;
- **Centrul Național Anticorupție:** infracțiunile de corupție și conexe acestora;
- **Serviciul Fiscal de Stat:** practicarea ilegală a activității de întreprinzător, evaziunea fiscală;
- **Procuratura Anticorupție:** infracțiunile de corupere electorală, precum și infracțiunile de corupție săvârșite de o anumită categorie de subiecți (prevăzuți expres la art.270¹ al Codului de procedură penală), fie dacă suma de bani, valoarea bunurilor, serviciilor, privilegiilor, avantajelor sub orice formă și altor foloase, preținse, promise, acceptate, oferite, date sau primite, depășesc 5000 de unități convenționale sau dacă valoarea prejudiciului cauzat prin infracțiune depășește 50000 de unități convenționale;

- **Procuratura pentru Combaterea Crimei Organizate și Cauze Speciale (art.270² Cod de procedură penală):** infracțiunile cu caracter terorist, infracțiunile de crimă organizată, infracțiunile de contrabandă, dacă valoarea depășește 50000 de unități convenționale.

Obiectul cauzelor penale: infracțiuni săvârșite sau presupus săvârșite.

Etapele procesului penal:

- 1. Pornirea procesului penal** – e menită să realizeze scopul procesului penal. Organul de urmărire penală și procurorul au obligația, în limitele competenței lor, să înceapă urmărirea penală ori de câte ori descoperă o infracțiune și iau toate măsurile prevăzute de lege pentru a stabili faptele penale și persoanele vinovate de săvârșirea ei, precum și pedepsirea lor. Pornirea procesului penal se face în baza plângerilor, denunțurilor, autodenunțurilor, precum și din oficiu.
- 2. Urmărirea penală** – este activitatea desfășurată de organele urmăririi penale în gestionarea și verificarea probelor necesare desfășurării procesului penal în așa fel încât cauzele fără temeii legal să nu ajungă în instanța de judecată. Organul de urmărire penală este obligat să ia toate măsurile prevăzute de lege pentru a cerceta și a scoate la suprafață circumstanțele cauzei, dovedind vinovăția bănuितului, învinuitului, cât și cele care îndreptățesc și respectiv cele care ușurează sau agravează situația.
- 3. Punerea sub învinuire, întocmirea rechizitoriului și transmiterea cauzei spre judecată (art.296 Cod de procedură penală):** Rechizitoriul se compune din două părți: expunerea și dispozitivul. Expunerea cuprinde informații despre fapta și persoana în privința căreia s-a efectuat urmărirea penală, analiza probelor care confirmă fapta și vinovăția învinuitului, argumentele invocate de învinuit în apărarea sa și rezultatele verificării acestor argumente, circumstanțele care atenuază sau agravează răspunderea învinuitului, precum și temeiurile pentru liberarea de răspundere penală conform prevederilor art.53 din Codul penal dacă constată asemenea temeiuri. Dispozitivul cuprinde date cu privire la persoana învinuitului și formularea învinuirii care i se incriminează cu încadrarea

juridică a acțiunilor lui și mențiunea despre trimiterea dosarului în instanța judecătorească competentă.

- 4. Judecata în primă instanță** – activitatea desfășurată de instanța de judecată în vederea soluționării cauzei penale. Aici se stabilește atât vinovăția sau nevinovăția persoanei, cât și măsura pedepsei conform legii. Faza se încheie cu pronunțarea sentinței ori a altui act judiciar.

Soluții. Sentință de condamnare sau achitare.

Căi de atac: Există 2 căi ordinare prin care sentința dată de către instanța de judecată poate fi atacată de partea nemulțumită:

- **Apel;**
- **Recurs.**

Pe lângă căile ordinare de atac, mai există și căi extraordinare de atac: revizuirea și recursul în anuale, care reprezintă o garanție a justiției penale. Este calea prevăzută de lege pentru atacarea hotărârii judecătorești prin care se verifică legalitatea și temeiul sentințelor date.

Particularități:

În cadrul procesului penal se dispun/adoptă un șir de măsuri procesuale care sunt înțelese eronat de jurnaliști. În special este vorba de distincția dintre **reținere și arest:**

- a)** termenul pentru care se aplică: termenul reținerii este până la 72 de ore (24 de ore pentru minori), până la 6 ore – pentru constatarea identității, iar al arestului – până la 6 luni sau până la 12 luni.
- b)** după subiectul procesual care le aplică: reținerea poate fi aplicată de către ofițerul de urmărire penală sau de către procuror, iar în cazul arestului se aplică prin încheierea judecătorului de instrucție la demersul procurorului.

c) etapa procesuală la care pot fi aplicate: reținerea poate fi aplicată și până la pornirea urmăririi penale, cu condiția înregistrării ulterioare a infracțiunii în termen de 3 ore de la momentul aducerii persoanei reținute la organul de urmărire penală. În cazul arestului este obligatoriu să fie pornită deja urmărirea penală.

Studiu de caz 1. *Un post de televiziune a difuzat, în luna decembrie 2020, o știre² cu titlul „Fostul ambasador al Republicii Moldova în Rusia a fost arestat pentru 72 de ore”. În corpul știrii se spune inițial că diplomatul „a fost reținut în dosarul steroizilor anabolizanți”, apoi că el „a fost arestat preventiv pentru 72 de ore”. Se mai spune că „în acest dosar mai sunt reținute încă două persoane”. Este un exemplu de confundare a termenilor juridici de către jurnaliști. Reținerea nu este egală cu arestarea. Termenul corect care ar fi trebuit folosit este reținerea.*

Studiu de caz 2. *În luna mai 2022, un portal media a publicat o știre³ cu titlul: „A fost o zi încordată. Eu aici voi rezista”. Primele declarații ale lui Igor Dodon după ce a fost arestat”. În primul alineat al știrii, se anunță: „Fostul președinte al Republicii Moldova Igor Dodon a venit cu primul mesaj după ce ieri, 24 mai, a fost arestat pentru 72 de ore”. Termenul corect pentru această situație este **reținere**. Arestarea se aplică după ce persoana a fost reținută pentru 72 de ore. Igor Dodon nu a fost plasat în arest.*

2 Știre 10TV, difuzată la 28 decembrie 2020

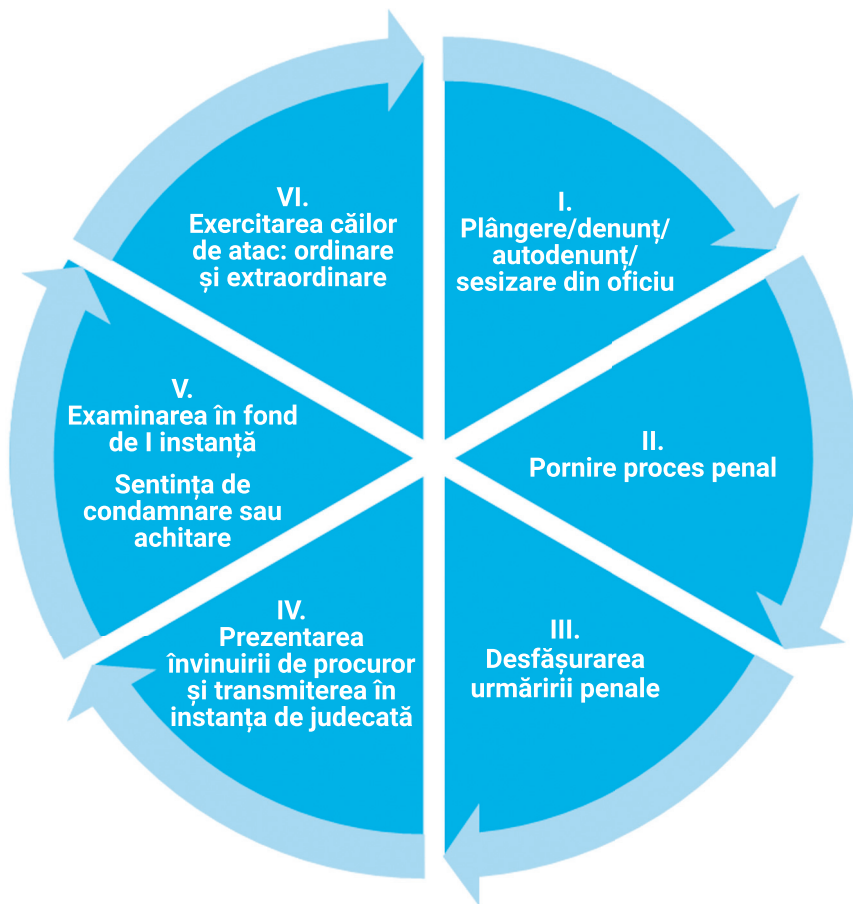
3 Știre Diez.md, publicată la 25 mai 2022

Studiu de caz 3. *O greșeală similară au făcut autorii știrii⁴ „Trei automobile, distruse în Chișinău cu pietre de către avocatul Marin Sardari. Poliția l-a arestat pentru 72 de ore”. În text se spune că „polițiștii de la IP Botanica... l-au plasat în arest preventiv de 72 de ore, arest care are toate șansele de a fi prelungit ulterior, în cadrul dosarului penal intențat pe acest caz”. Poliția nu poate plasa persoana în arest preventiv. Acest lucru îl face judecătorul de instrucție, prin emiterea unui mandat de arestare pe o durată concretă, la cererea și în baza argumentelor aduse de procuror. În acest caz este vorba despre **reținerea** persoanei. Autorii au confundat termenii juridici și au plasat un conținut care poate induce publicul în eroare.*

O garanție importantă a procesului penal este **prezumția de nevinovăție**. În cadrul reflectării subiectelor legate de procesele penale se va ține cont de faptul că potrivit art. 6, par. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi legal stabilită. Sarcina probațiunii revine procurorului și orice dubiu este tratat în favoarea acuzatului (CtEDO, Holomiov c. Moldovei, hot. 7.11.2006, par. 99). Nici judecătorii, nici ceilalți funcționari implicați în instrumentarea dosarului nu pot face declarații în presă prin care să susțină vinovăția acuzatului.

Exemple de cauze penale:

- săvârșirea unor infracțiuni de sustragere: furt, jaf, tâlhărie;
- vătămare corporală gravă, omor, viol etc.;
- corupere activă, corupere pasivă, dare sau luare de mită etc.

6.

Curtea Constituțională

Statutul și competențele Curții Constituționale sunt reglementate de Titlul V al Constituției Republicii Moldova (art. 134-140).

Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, este independentă față de puterea legislativă, executivă și judecătorească. Curtea se supune doar Constituției, garantând supremația Legii Supreme, asigurând realizarea principiului separației puterilor în stat, precum și responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

SE VA REȚINE!

Curtea Constituțională nu este o instanță judecătorească de drept comun. Este o autoritate independentă de toate puterile în stat.

Funcția de bază a Curții Constituționale este controlul constituționalității actelor normative și anularea normelor juridice care contravin Constituției, precum și interpretarea Constituției.

Curtea Constituțională se compune din 6 judecători, numiți pentru un mandat de 6 ani:

- doi judecători sunt numiți de Parlament,
- doi de Guvern și
- doi de Consiliul Superior al Magistratului.

Curtea își exercită atribuțiile potrivit prevederilor art. 135 din Constituție, art. 4 al Legii cu privire la Curtea Constituțională și art. 4 al Codului jurisdicției constituționale și anume:

- exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- interpretează Constituția;
- se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

- confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
- confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;
- constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
- rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice;
- hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

Dreptul de sesizare a Curții îl au:

- Președintele Republicii Moldova;
- Guvernul;
- ministrul Justiției;
- judecătorii/completurile de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, al curților de apel și al judecătorilor;
- Consiliul Superior al Magistraturii;
- Procurorul General;
- deputatul în Parlament;
- fracțiunea parlamentară;
- Avocatul Poporului;
- consiliile unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea, Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri) – în cazurile de supunere controlului constituționalității actelor normative naționale, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, care nu corespund art. 109 (principiile de bază a administrării locale) și, respectiv, art. 111 (UTA Găgăuzia) din Constituția Republicii Moldova.

Actele Curții Constituționale sunt acte oficiale și executorii, pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. **Actele normative sau unele părți ale acestora declarate neconstituționale devin nule și nu se aplică din momentul adoptării hotărârii respective a Curții Constituționale.**

Actele normative declarate neconstituționale de Curte nu se modifică în mod automat, obligația de a modifica, înlătura normele care contravin Constituției revenind autorităților emitente (Parlament, Guvern, Președinte). În acest scop, Curtea Constituțională emite adrese (solicitare de a întreprinde acțiuni) în adresa emitențelor.

Înalta Curte are competența de a suspenda, până la soluționarea în fond a cauzei cu emiterea unei decizii sau hotărâri definitive, acțiunea unor acte normative, atunci când este sesizată în modul prevăzut de lege și dacă actele contestate afectează sau se referă la următoarele domenii:

- suveranitatea și puterea de stat;
- drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
- democrația și pluralismul politic;
- separația și colaborarea puterilor;
- principiile fundamentale privind proprietatea;
- unitatea poporului și dreptul de identitate;
- securitatea economică sau financiară a statului;
- alte domenii pentru care Curtea Constituțională consideră necesară suspendarea acțiunii actului contestat, în vederea evitării prejudiciilor și consecințelor negative iminente.

De exemplu:

Prin Decizia nr. 41 din 23 aprilie 2020, Curtea Constituțională a suspendat acțiunea, inclusiv procedura de intrare în vigoare, a Legii nr. 57 din 23 aprilie 2020 pentru ratificarea Acordului dintre Guvernul Federației Ruse și Guvernul Republicii Moldova privind acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui împrumut financiar de stat, până la examinarea în fond a sesizării de verificare a constituționalității Legii 57/2020.

Hotărârea CC 12 din 07.05.2020 a declarat neconstituțională Legea 57/2020.

Curtea poate suspenda acțiunea și actelor cu caracter individual emise de Parlament, Președintele Republicii Moldova sau de Guvern, care se referă la persoanele oficiale de stat exponente ale unui interes public și/sau politic deosebit.

În raport cu sistemul judecătoresc de drept comun, Curtea Constituțională examinează excepțiile de neconstituționalitate.

Excepția de neconstituționalitate reprezintă o procedură de inițiere de către instanțele ordinare de judecată, la inițiativa părților sau din oficiu, a controlului conformității unei legi sau a unui alt act normativ, cu normele constituționale. Aceasta reflectă existența raportului triunghiular între partea aflată în proces, instanța de judecată, în fața căreia se invocă neconstituționalitatea, și Curtea Constituțională, chemată să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

Excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată de către:

- instanța de judecată din oficiu, care, respectând principiul supremației Constituției, nu este în drept să aplice o normă în privința căreia există incertitudini de constituționalitate;
- părțile în proces, inclusiv reprezentanții acestora, drepturile și interesele cărora pot fi afectate prin aplicarea unei norme neconstituționale la soluționarea cauzei.

ACTE NORMATIVE RELEVANTE:

- Constituția Republicii Moldova, 1/1994;
- Codul jurisdicției constituționale;
- Legea 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională.

7.

Avocatul Poporului (Ombudsmanul)

Ombudsman, cuvânt de proveniență suedeză, aplicat în limbajul universal, înseamnă autoritatea, persoana, care pledează pentru altul. În sens juridic, **Ombudsmanul** este o persoană independentă, respectabilă, împuternicită de Parlament sau Guvern pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Statutul și rolul Avocatului Poporului sunt reglementate la nivel constituțional în art. 59¹ al Constituției, care prevede că:

- Avocatul Poporului asigură **promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului**;
- Poate fi numită Avocat al Poporului persoana care se bucură de o reputație ireproșabilă, are înaltă competență profesională și activitate notorie în domeniul apărării și promovării drepturilor omului;
- Avocatul Poporului este numit în funcție de către Parlament, cu votul majorității deputaților aleși, în baza unei proceduri transparente de selecție, prevăzută de lege, **pentru un mandat de 7 ani**, care nu poate fi reînnoit. Pe durata mandatului, Avocatul Poporului este independent și imparțial. Acesta nu poate fi supus niciunui mandat imperativ sau reprezentativ;
- Avocatul Poporului nu are dreptul să desfășoare activitate politică și nu poate fi membru al vreunui partid politic;
- Imixtiunea în activitatea Avocatului Poporului, ignorarea intenționată a sesizărilor și a recomandărilor acestuia, precum și împiedicarea sub orice formă a activității lui atrag răspunderea juridică în conformitate cu legea;
- Avocatul Poporului poate fi revocat din funcție cu votul a 2/3 din deputații aleși, cu respectarea procedurii stabilite de lege, care să prevadă audierea prealabilă a acestuia;
- Modul de organizare și funcționare a instituției Avocatului Poporului se stabilește prin lege organică.

Legea 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) statuează că Ombudsmanul contribuie la apărarea drepturilor și libertăților omului:

- prin prevenirea încălcării acestora,
- prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național,
- prin perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului,
- prin colaborarea internațională în acest domeniu,
- prin promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora, aplicând procedee reglementate de lege.

Avocatul Poporului exercită următoarele atribuții:

- recepționează și examinează cererile cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului și remite, în termenele stabilite, răspunsuri în scris în privința cererilor depuse;
- prezintă autorităților și/sau persoanelor responsabile propuneri și recomandări privind repunerea în drepturi a persoanelor în privința cărora s-a constatat încălcarea drepturilor și libertăților omului. Atribuția respectivă a Ombudsmanului este replicată și în cazul avertizorilor de integritate. Notăm că în baza Legii 122/2018, Ombudsmanul a fost investit cu funcția de protecție a avertizorilor de integritate: persoane care comunică despre practicile ilegale la locul de muncă și în privința cărora se întreprind măsuri de răzbunare;
- contribuie la soluționarea pe cale amiabilă a **conflictelor între autoritățile publice și persoanele fizice**;
- contribuie la perfecționarea legislației în domeniul drepturilor și libertăților omului;
- prezintă propuneri și recomandări de ratificare sau aderare la instrumentele internaționale în domeniul drepturilor și libertăților omului și acordă suport metodologic pentru asigurarea implementării lor;
- sesizează Curtea Constituțională și înaintează acțiuni în instanțele judecătorești, prezintă puncte de vedere la cererea Curții Constituționale.

SE VA REȚINE!

Avocatul Poporului nu se substituie prin competențele sale autorităților publice, organelor de drept și instanțelor judecătorești. Ombudsmanul este o instituție cu caracteristici speciale, deoarece, spre deosebire de celelalte trei autorități publice clasice: legislativă, executivă și judecătorească, nu are putere de decizie, rolul reducându-se la funcția principală de a constata corectitudinea acțiunilor administrației.

Atunci când se formulează o cerere către Avocatul Poporului, aceasta trebuie să corespundă unor criterii și anume:

- se depune până la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăților petiționarului sau din ziua când petiționarul a aflat despre presupusa încălcare;
- să nu existe o procedură judiciară de examinare în fond;
- să nu fie de competența altor organe (pornirea urmăririi penale, explicarea unei decizii judecătorești);
- să nu conțină calomnii și insulte, să nu discrediteze autoritățile.

Ombudsmanul se poate sesiza din oficiu dacă dispune de informații privind încălcarea în masă sau gravă a drepturilor și libertăților omului, în cazurile de o importanță socială deosebită sau în cazul în care este necesară apărarea intereselor unor persoane care nu pot folosi de sine stătător mijloacele juridice de apărare.

În situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților petiționarului, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere ale cărei decizii, acțiuni sau inacțiuni, după părerea sa, încalcă drepturile și libertățile omului **un aviz ce va cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului**. De asemenea, în activitatea **sa de prevenire a torturii**, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere recomandările sale în vederea ameliorării comportamentului față de persoanele private de libertate, a îmbunătățirii condițiilor de detenție și a prevenirii torturii. În cazul în care Avocatul Poporului nu este de acord cu măsurile întreprinse, el este în drept să se adreseze unui organ ierarhic superior pentru luarea măsurilor ce se impun în vederea executării recomandărilor cuprinse

în avizul său și/sau să informeze opinia publică. Organul ierarhic superior este obligat să comunice despre măsurile luate în termen de 45 de zile.

În activitatea sa Ombudsmanul este asistat de Oficiul Avocatului Poporului care îi acordă asistență organizatorică, juridică, informațională și tehnică în vederea exercitării de către acesta a atribuțiilor sale. Personalul Oficiului este compus din funcționari publici, personal de deservire tehnică și alt personal. Funcționarii Oficiului au acces liber în locurile de detenție și acces nelimitat la orice informații privind tratamentul și condițiile de detenție ale persoanelor private de libertate. În alte municipii și orașe pot fi create reprezentanțe ale Oficiului, ca subdiviziuni teritoriale. Reprezentanțele se creează și se lichidează prin decizia Avocatului Poporului în funcție de locul, numărul populației, activitățile specifice, gradul de autonomie, alți factori. În prezent Oficiul are reprezentanțe în Bălți, Cahul și Comrat (din 2001). În 2012 a fost deschisă o reprezentanță în satul Varnița, raionul Anenii Noi.

TREBUIE SĂ SE REȚINĂ *că Avocatul Poporului și Oficiul care-l asistă nu intervin și nu prestează servicii de avocat în soluționarea unor litigii individuale, particulare, dintre persoanele fizice. Funcțiile exercitate de către instituția Ombudsmanului, în baza misiunii sale, constau în: supravegherea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a legalității, care implică și funcțiile de cercetare și control a administrației publice; mediere sau sugerare a unor noi măsuri legale; sancționare sau penalizare a autorităților care provoacă prejudicii în activitatea instituției.*

Potrivit Legii 122/2018, Avocatul Poporului intervine cu recomandări, precum și întreprinde acțiuni de mediere în cazul avertizorilor de integritate care îi solicită protecția. Din 2018 până în 2022, Avocatul Poporului a intervenit în cazul a peste 10 avertizori de integritate, inclusiv a depus și concluzii în instanțele de judecată.

În cazul *A.P. vs. Inspectoratul General al Poliției de Frontieră*, Avocatul Poporului a depus concluzii prin care a solicitat examinarea cauzei din perspectiva Legii 122/2018 privind avertizorii de integritate. Instanțele naționale nu au ținut cont de concluziile și recomandările Avocatului. Cazul a fost expediat la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

În alt caz care a vizat acțiuni de răzbunare în privința unui avertizor de integritate din cadrul Spitalului municipal Bălți, avizul și recomandările Avocatului Poporului au fost luate în considerare și acțiunile de răzbunare au încetat.

**ACTE NORMATIVE
RELEVANTE:**

- Constituția Republicii Moldova, 1/1994;
- Legea 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul);
- Legea 122/2018 cu privire la avertizorii de integritate;
- Regulamentul de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului, Legea 164/2015.

8.

Drepturile jurnaliștilor în interacțiunea cu sistemul de justiție

a) Comunicarea cu polițiștii, procurorii, judecătorii

Solicitarea informațiilor despre activitatea curentă a poliției. În exercitarea atribuțiilor lor profesionale, jurnaliștii solicită, prin cereri scrise sau verbale, informații de la instituțiile poliției. Informațiile care se referă la rezultatul muncii polițiștilor, modul cum structurile poliției cheltuiesc banii publici, documentele referitoare la reformele instituționale etc. sunt informații cu caracter public și de interes public, deci jurnaliștii sunt în drept să le ceară și să le primească.

Poliția deține însă și informații secretizate sau cu accesibilitate limitată. Potrivit Legii privind accesul la informație, informații cu accesibilitate limitată, deci la solicitarea cărora puteți primi refuz, sunt informațiile ce țin de activitatea operativă și de urmărire penală, dar „numai în cazurile în care divulgarea acestor informații ar putea prejudicia urmărirea penală, interveni în desfășurarea unui proces de judecată, lipsi persoana de dreptul la o judecare corectă și imparțială a cazului său, ori ar pune în pericol viața sau securitatea fizică a oricărei persoane”⁵. Atunci când refuză furnizarea informațiilor solicitate, instituțiile poliției trebuie să argumenteze refuzul, făcând trimitere la unul sau mai multe dintre temeiurile legale, iar dacă informația solicitată cade sub incidența reglementărilor citate mai sus, jurnaliștii nu ar trebui să insiste pe livrarea ei. La fel, practic toți actorii implicați în gestionarea unui proces penal au obligații de a nu divulga anumite categorii de informații, între care „circumstanțele și datele care le-au devenit cunoscute în urma efectuării acțiunii procesuale, inclusiv circumstanțele ce se referă la inviolabilitatea vieții private, de familie, precum și cele care constituie secret de stat, secret comercial sau alte informații oficiale cu accesibilitate limitată”⁶.

5 [Legea nr. 982 din 11.05.200 privind accesul la informație](#)

6 [Codul de procedură penală al Republicii Moldova](#)

Polițiștii, la fel ca și alți reprezentanți ai sistemului de justiție, au obligația respectării restricțiilor privind divulgarea informațiilor care pot aduce atingere vieții private, intime și de familie și demnității persoanei, în special, atunci când este vorba despre victime ale infracțiunilor. Acest fapt servește, de multe ori, drept temei pentru refuzul de a furniza informația sau pentru livrarea unei informații incomplete. Jurnaliștii ar trebui să cunoască despre existența acestor restricții și să le respecte, la rândul lor, fără să insiste către poliție cu solicitări. Excepție fac cazurile în care poliția divulgă informații ce se referă la viața privată având acordul persoanei vizate.

Studiu de caz: *Un post de televiziune⁷ a realizat o emisiune de tip reality show în care o echipă de filmare însoțea un echipaj de poliție la intervențiile la fața locului pe parcursul unei nopți. Astfel, poliția asigură accesul jurnaliștilor către victime ale violenței în familie, către persoane în stare de ebrietate sau în alte situații umilitoare fără a solicita în prealabil acordul acelor persoane. În acest caz, polițiștii au încălcat obligația de a păstra confidențialitatea asupra circumstanțelor care le-au devenit cunoscute în urma efectuării acțiunilor procesuale, inclusiv circumstanțelor care se referă la inviolabilitatea vieții private. În mod normal, reprezentanți responsabili ai poliției resping astfel de cereri de la jurnaliști – și au dreptate când o fac –, acceptând mediatizarea doar a cazurilor când se solicită în prealabil acordul persoanei, iar ea își exprimă consimțământul în mod informat, înțelegând ce i se întâmplă și care pot fi consecințele.*

Solicitarea informațiilor în timpul investigațiilor penale. Confidențialitatea urmăririi penale. În special în cazul cauzelor penale care vizează persoane publice, media obișnuiește să transmită informații la etapa când se află despre caz – de regulă, din anunțurile poliției sau procuraturii, dar și ulterior să revină către procurori cu întrebări de felul – la ce etapă este urmărirea

7 <https://realitatea.md/video-24-front-line-episodul-2-sezonul-ii-un-minor-beat-violenta-domestica-si-alcool-ma-duc-sa-ma-spanzur/>

penală sau dacă o persoană a fost pusă sau scoasă de sub învinuire. În asemenea cazuri procurorii comunică sumar informații a căror divulgare ei o consideră inofensivă pentru desfășurarea anchetei.

Codul de procedură penală⁸ (art. 212) stabilește confidențialitatea urmăririi penale: „Materialele urmăririi penale nu pot fi date publicității decât cu autorizația persoanei care efectuează urmărirea penală și numai în măsura în care ea consideră că aceasta este posibil, cu respectarea prezumției de nevinovăție, și ca să nu fie afectate interesele altor persoane și ale desfășurării urmăririi penale în condițiile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal”.

În cazul în care jurnaliștii află din alte surse (de ex. prin scurgeri de informații) date din cadrul urmăririi penale, documente, cum ar fi, de exemplu, actele ce conțin mărturii ale persoanelor, acte despre rezultatul perchezițiilor sau altele, ei pot fi trași la răspundere penală în baza art. 315 Cod penal.

Studiu de caz: *La 7 mai 2019 Procuratura Generală⁹ a dat în urmărire doi bărbați, pentru bănuiala de a fi participat la un dublu viol și tentativă de omor. Majoritatea instituțiilor de presă au preluat comunicatul. A doua zi, un portal a publicat integral un document ce conținea mărturiile uneia dintre victime, oferite în timpul anchetei. În consecință, Procuratura Generală a pornit un dosar penal¹⁰ pentru divulgarea în presă a datelor urmăririi penale.*

„Ca urmare a apariției, astăzi, pe site-urile unor instituții mass-media a unor copii din materialele dosarului penal pornit pentru dublul viol și tentativa de omor a unei minore în centrul capitalei, Procuratura s-a autosesizat și a dispus inițierea unei cauze penale pe faptul divulgării datelor urmării penale (art. 315 Cod penal). În condițiile în care actul publicat conține date aferente urmăririi penale aflate în desfășurare, iar divulgarea acestora s-a efectuat contrar interdicției persoanelor care desfășoară urmărirea penală, procurorii urmează

8 **Codul de procedură penală al Republicii Moldova**

9 Comunicat al Procuraturii Generale, 7 mai 2019

10 Comunicat al Procuraturii Generale, 8 mai 2019

să identifice și să-i tragă la răspundere pe cei care se fac culpabili de aceste acțiuni”, a anunțat Procuratura Generală.

SE VA REȚINE!

Faptele care i se incriminează unei persoane care figurează într-o cauză penală în calitate de bănuț sau învinuit nu trebuie prezentate ca certe. Pe durata urmării penale este în vigoare prezumția de nevinovăție, iar jurnaliștii ar trebui să respecte acest principiu. Respectiv, va folosi formulări de felul: *ar fi atacat, ar fi fraudat, ar fi furat etc.* și altele care nu vor transmite ideea că faptele sunt certe și dovedite.

Când urmărirea penală vizează o persoană care deține sau a deținut o funcție publică sau o persoană care candidează pentru o funcție publică, solicitarea de informații referitoare la anchetă corespunde interesului legitim al societății de acces la informație, de aceea dreptul acestor persoane la protecția imaginii și a vieții private devine inferior dreptului societății de a afla o informație de interes public. Astfel, media poate solicita și are dreptul să primească informații despre cauzele penale în derulare sau din trecut pe numele persoanelor publice sau al celor care candidează pentru o funcție publică.

Studiu de caz: *În luna august 2021 un portal de investigații¹¹ a solicitat de la Procuratura Comrat și de la Procuratura Generală să comunice dacă pe numele unei persoane care candida la acel moment la funcția de deputat în Adunarea Populară a Autonomiei Găgăuze a fost inițiată în ultimii 5 ani vreo cauză penală. Informația era necesară întrucât existau acuzații din partea unui om de afaceri care se considera parte vătămată, prin escrocherie, de acțiunile candidatului la funcția de deputat.*

Procuratura Comrat a refuzat furnizarea informației către presă, invocând protecția reputației persoanei vizate. Procuratura Generală a

11 Investigație jurnalistică, septembrie 2021, MoldovaCurata.md

livrat însă informația solicitată, comunicând că pe numele candidatului a fost pornit un dosar penal pentru escrocherie în proporții deosebit de mari, dar care a fost clasat.

Cele două instituții au manifestat o interpretare diferită a aceluiași prevederi legale referitoare la accesul la informație. Jurnaliștii ar trebui să cunoască însă că invocarea de către poliție sau procuratură a necesității de protecție a imaginii persoanei, reputației sau vieții private nu poate prevala asupra interesului publicului de a cunoaște informații despre candidații la funcții publice sau despre persoanele care dețin funcții publice.

Solicitarea de informații de la judecători. Pe durata examinării unei cauze în instanța de judecată, judecătorul sau alți reprezentanți ai instanței nu au dreptul să comunice alte informații decât cele referitoare la locul, data și ora desfășurării ședințelor de judecată, motivul amânării ședințelor sau strămutării unor cauze. Jurnaliștii care vor să relateze despre mersul examinării unui dosar pot asista la ședințele instanței, dacă acestea nu sunt declarate închise. Judecătorii au obligația, conform Legii cu privire la statutul judecătorului¹², „să nu divulge secretul deliberării, informațiile obținute în ședință închisă, precum și datele urmăririi penale”.

Judecătorii se pot însă pronunța, dacă sunt solicitați de presă, asupra chestiunilor generale ce vizează justiția, procesele din sistem și alte subiecte conforme cu domeniul lor de competență.

b) Comportamentul și drepturile jurnalistului în ședințele de judecată

Caracterul public al ședințelor de judecată. Constituția Republicii Moldova prevede că în toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură.

Art. 18 din Codul de procedură penală stabilește cazurile în care ședințele au loc fără prezența publicului:

12 Legea cu privire la statutul judecătorului

- Accesul în sala de ședință poate fi interzis presei sau publicului, prin încheiere motivată, pe parcursul întregului proces sau al unei părți din proces, în interesul respectării moralității, ordinii publice sau securității naționale, când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților în proces o cer sau în măsura considerată strict necesară de către instanță când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar putea să prejudicieze interesele justiției.
- În procesul în care un minor este victimă sau martor, instanța de judecată va asculta declarațiile acestuia într-o ședință închisă.

Același articol prevede că judecarea cauzei în ședința închisă trebuie argumentată și efectuată cu respectarea tuturor regulilor procedurii judiciare. În toate cazurile însă, hotărârile instanței se pronunță în ședință publică. Cu alte cuvinte, președintele completului de judecată decide, argumentat, în conformitate cu prevederile legale, dacă declară închisă o ședință de judecată și anunță despre asta presa și publicul prezent.

Dreptul de a face înregistrări video/audio în timpul ședinței de judecată.

Potrivit Codului de procedură civilă (art. 18)¹³, înregistrarea video, fotografierea, utilizarea altor mijloace tehnice decât cele cerute pentru exercitarea drepturilor și obligațiilor procesuale, pot fi admise numai de președintele ședinței de judecată și doar cu acordul părților și al altor participanți la proces, iar în caz de audiere a martorilor, cu acordul acestora. Încălcarea acestei interdicții se sancționează cu amendă de până la 20 unități convenționale și cu confiscarea înregistrărilor (peliculei, pozelor, casetelor etc.).

Astfel, jurnaliștii nu au dreptul să filmeze în timpul ședinței de judecată și nici să facă înregistrări audio. Pot doar să asiste la ședință, dacă aceasta nu este declarată, închisă și să ia notițe. Președintele ședinței poate permite presei să facă scurte înregistrări la începutul ședinței și să filmeze pronunțarea deciziei.

Începând cu anul 2014, în Republica Moldova ședințele de judecată se înregistrează audio, de către secretariatul instanței, conform unei hotărâri a Consiliului Superior al Magistraturii¹⁴, însă pot avea acces la înregistrări

13 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova

14 Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 338/13 din 12.04.2013

numai părțile implicate în proces, dacă depun o cerere la secretariat și plătesc o taxă de 20 de lei.

Când vor intra într-o instanță de judecată cu scopul de a colecta informații, jurnaliștii vor prezenta, la cerere, legitimația care le certifică poziția de apartenență la o instituție de presă sau la o uniune de jurnaliști. În timpul ședinței jurnaliștii nu au dreptul să deranjeze participanții la proces, să pună întrebări sau să facă alte acțiuni care ar constitui imixtiune în desfășurarea ședinței. Jurnaliștii sunt datori să respecte deontologia profesională, care presupune decență în comportament. Ei trebuie să trateze judecătorii cu respect, iar aceștia, la rândul lor – să-i trateze cu respect pe jurnaliști.

La încheierea ședinței, jurnaliștii au dreptul să filmeze în sala de judecată sau în alte spații ale instanței. În cazul proceselor de judecată de rezonanță publică majoră, actorii implicați în proces – procurorii, avocații, terții – sunt, de regulă, solicitați de media imediat după ședințele de judecată, să comenteze ședințele sau ultimele informații referitoare la caz. Jurnaliștii au dreptul să pună întrebări și să ceară și pe această cale informații relevante pentru stabilirea adevărului și pentru informarea corectă a publicului de la cei care înfăptuiesc justiția.

„Astăzi judecătorii și procurorii trebuie să știe – și cei mai mulți dintre ei știu – că ei nu pot evita acoperirea mediatică a unei părți din ce în ce mai largi a activității lor și că instituțiile judiciare, volens nolens, trebuie să facă față provocărilor de comunicare”, se arată în Ghidul de comunicare cu media și publicul al autorităților judiciare și procuraturii, elaborat în 2018 de Consiliul Europei¹⁵.

c) Dreptul de acces la informație și sistemul de justiție

Publicarea hotărârilor instanțelor de judecată. În Republica Moldova toate hotărârile judecătorești se publică pe portalul național al instanțelor de judecată www.instante.justice.md și pe pagina web a Curții Supreme de Justiție, în conformitate cu Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii¹⁶.

15 [Ghid de comunicare cu media și publicul al autorităților judiciare și procuraturii, elaborat de Consiliul Europei, 2018](#)

16 [Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 658/30 din 10 octombrie 2017](#)

Tot acolo se publică lista cauzelor fixate pentru judecare cu cel puțin 3 zile înainte de data ședinței de judecată, indicându-se numărul dosarului, numele judecătorului care examinează cauza, data, ora și locul desfășurării ședinței, numele sau denumirea părților, obiectul cauzei. Responsabili de publicarea hotărârilor sunt judecătorii și asistenții judiciari. Încheierile judecătorești nu sunt publicate pe portal, cu excepția celor prin care se soluționează fondul unei probleme.

Regulamentul privind publicarea hotărârilor, aprobat de CSM, stabilește condițiile de publicare și de anonimizare a datelor.

P. 18.: Hotărârile judecătorești pronunțate în cauzele examinate în camera de consiliu (ședință „închisă”) sau în ședință secretă se plasează integral în Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor, dar se publică pe portalul național al instanțelor de judecată sau pe pagina web a Curții Supreme de Justiție în modul următor:

- a)** dacă este vorba de cauze penale, contravenționale, civile sau de alt tip judecate astfel în vederea protejării interesului moralității, minorilor sau a vieții private a părților la proces, numele celor afectați prin prisma acestor valori și interese va fi anonimizat întotdeauna;
- b)** dacă este vorba de cauze penale sau contravenționale judecate astfel în vederea protejării interesului moralității, a minorilor sau a vieții private a părților la proces, numele autorilor, al instigatorilor sau al complicilor nu va fi anonimizat în nici un caz, chiar dacă autorii, instigatorii sau complicii sunt minori;
- c)** dacă este vorba de cauze judecate astfel în vederea protejării ordinii publice ori a securității naționale într-o societate democratică sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, s-ar aduce atingere intereselor justiției sau secretului comercial, părțile din hotărâre a căror publicare ar afecta aceste interese vor fi ascunse;
- d)** dacă este vorba de cauze judecate astfel în vederea protejării ordinii publice ori a securității naționale într-o societate democratică sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, s-ar aduce atingere intereselor justiției, numele părților și/sau al persoanelor a căror publicare ar afecta aceste interese va fi anonimizat întotdeauna.

Potrivit aceluiași Regulament, numele părților în proces nu va fi anonimizat în nici un caz, cu excepția situațiilor listate mai sus. Documentul mai obligă ascunderea, adică modificarea pentru a nu putea fi identificate, a următoarelor date: locul și data nașterii persoanelor, domiciliul și/sau reședința acestora, numărul lor de telefon, codul lor personal (IDNP), datele despre starea lor de sănătate (indiferent de maladia pe care o au), datele lor bancare, numărul de înmatriculare a automobilului, codul personal de asigurare medicală, codul personal de asigurare socială, precum și alte date, în conformitate cu Legea nr.133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

Regulamentul stabilește expres că nu vor fi anonimizate sau ascunse în nici un caz informațiile despre instanță sau completul de judecată, grefier, procuror, agentul constatator, mediator, executorul judecătoresc, notar și avocat. Nu va fi ascunsă în nici un caz denumirea persoanelor juridice.

Studiu de caz: În luna februarie 2016, pe portalul național al instanțelor de judecată a fost publicată o hotărâre¹⁷ a Judecătorei raionului Soroca, pronunțată într-un proces civil, în care au fost anonimizate atât numele judecătorului, grefierului, cât și toate numele și denumirile părților în proces, inclusiv al instituțiilor publice și denumirea orașului în care s-a judecat cauza. Atunci când descoperă astfel de cazuri, media ar trebui să le semnaleze la secretariatul instanței și la CSM.

Dotari nr. 3-3/16

HOTĂRÂRE

În numele Legii

Alinașteț

25 februarie 2016

nr. XXXXXXXXX

Judecătoria XXXXXXXXX

Instanța de contencios administrativ

compusă din:

Președintele județei, judecător XXXXXXXXX

Grefier XXXXXXXXX

a examinat în ședință publică cauza civilă în cererea de chemare în judecată depusă de Oficial teritorial XXXXXXXXX al Cămarilor de Stat Impozite Primăriei nr. XXXXXXXXX privind modificarea actului administrativ;

În conformitate cu prevederile art. 25-27 a Legii contenciosului administrativ, instanța,

hotărăște:

Se admite cererea de chemare în judecată depusă de Oficial teritorial XXXXXXXXX al Cămarilor de Stat Impozite Primăriei nr. XXXXXXXXX privind modificarea actului administrativ.

Se abrogă dispoziția Primarului orașului XXXXXXXXX nr.02-1/16 din 17 iunie 2015 "Cu privire la modificarea dispoziției nr.03-1/28 din XXXXXXXXX" - vezi în continuare.

Hotărârea cu drept de atac la Curtea de Apel Bâli în termen de 30 zile, de la data pronunțării dispoziției, prin intermediul Judecătorei XXXXXXXXX.

Președintele județei

17 Hotărâre a Judecătorei Soroca din 25 februarie 2016, cu date anonimizate incorect

Solicitarea de informații vs solicitarea reacției personale. Cererile de acces la informație, adresate instanțelor de judecată sau organelor de autoadministrare judecătorească, se formulează conform Legii privind accesul la informație¹⁸, iar termenul maxim de 15 zile lucrătoare pentru livrarea răspunsului este valabil și în cazul structurilor din sistemul de justiție. Cu toate acestea, pentru o comunicare eficientă și o imagine cât mai bună a justiției, interesul acestor structuri ar trebui să fie furnizarea cât mai rapidă a informației către media și public. Răspunsurile care nu necesită o documentare sau o acumulare îndelungată de date pot fi livrate mult mai devreme decât în termen de 15 zile.

Cazurile în care media solicită, direct sau prin intermediul secretariatelor instanțelor, opinii/comentarii ale judecătorilor sau altor angajați asupra unor chestiuni care nu vizează procesul de examinare a dosarelor, ci alte aspecte ale activității lor profesionale, cum ar fi, de exemplu, chestiuni legate de integritatea persoanei, averi care depășesc valoric veniturile oficiale, comportamente neetice în spațiul public sau altele, nu se încadrează în categoria cererilor de acces la informație. Astfel, în aceste cazuri, pentru furnizarea răspunsului, nu poate fi aplicat termenul de 15 zile. Interesul judecătorilor ar trebui să fie acordarea unui răspuns în termeni optimi și clarificarea cât mai rapidă a chestiunilor abordate de jurnaliști. Jurnaliștii, la rândul lor, ar trebui să manifeste o îngăduință rezonabilă de cel puțin 2-3 zile față de actorii din sistemul de justiție pentru obținerea răspunsului/reacției, având în vedere caracterul foarte solicitant al muncii acestora.

NOTĂ: Reprezentanții sistemului de justiție, la fel ca alte categorii de funcționari, pot deține informații calificate de Legea privind accesul la informație¹⁹ ca fiind cu accesibilitate limitată (art. 7). Din această categorie fac parte și informațiile atribuite la secretul de stat. În acest caz, motivul nefurnizării informației solicitate trebuie comunicat explicit solicitantului în scrisoarea de răspuns.

18 Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație

19 Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro

9.

Repere generale privind sistemul actelor normative

Actele normative sunt unul din elementele de bază (izvor) ale dreptului. Legea 100/2017 prevede că **act normativ** este actul juridic adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică, care are caracter public, obligatoriu, general și impersonal și care stabilește, modifică ori abrogă norme juridice care reglementează nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice și care sunt aplicabile unui număr nedeterminat de situații identice.

Legislația Republicii Moldova este constituită din următoarele acte normative:

Constituția Republicii Moldova

Legea Supremă a statului și a societății. Niciun act normativ care contravine prevederilor acesteia nu are forță juridică.

Legile

sunt de trei categorii – **constituționale** (de modificare a Constituției), **organice** (reprezintă o dezvoltare a normelor constituționale și pot interveni în domeniile expres prevăzute de Constituție) și **ordinare**, care intervin în orice alte domenii care nu țin de domeniului legilor organice sau constituționale.

Hotărârile Parlamentului

acte adoptate de către Parlament pentru organizarea activității interne a Parlamentului și a structurilor ce intră în componența acestuia; aprobarea sau modificarea structurii organelor și instituțiilor create de către Parlament, precum și pentru organizarea activității acestora; reglementarea altor domenii care nu necesită adoptare de legi.

Decretele Președintelui Republicii Moldova

decrete cu caracter normativ, care reglementează relațiile sociale în domeniile de competență stabilite de lege, cu excepția decretelor emise întru exercitarea atribuțiilor sale constituționale (spre exemplu: decret de dizolvare a Parlamentului, declararea stării de război etc.)

Hotărârile Guvernului

acte normative pentru: exercitarea atribuțiilor Guvernului și pentru organizarea executării legilor; aprobarea proiectelor de lege, proiectelor de hotărâre a Parlamentului și proiectelor de decrete ale Președintelui Republicii Moldova, inițiate de către Guvern; inițierea negocierilor asupra tratatelor internaționale; alte scopuri pentru care este necesară adoptarea unei hotărâri de Guvern.

Ordonanțele Guvernului

acte normative adoptate de către Guvern în temeiul și în limitele legii speciale de abilitare, în ordinea delegării legislative conform art. 106² din Constituție (de regulă, delegarea se face în vederea realizării programului de activitate al Guvernului, atunci când Parlamentul e în vacanță sau nu se poate convoca etc.). Ordonanța poate fi adoptată doar pentru domeniile care nu fac obiectul legilor organice.

Actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate (ministere) sau autonome

sunt emise sau aprobate numai în temeiul și pentru executarea legilor și a hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului. Actele normative respective se limitează strict la cadrul stabilit de actele normative de nivel superior pentru executarea cărora se emit sau se aprobă și nu pot contraveni prevederilor actelor respective. În clauza de adoptare a actelor normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice autonome se indică expres actul normativ superior în temeiul căruia acestea sunt emise sau aprobate.

Actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special

legi locale și alte acte normative adoptate în limitele competenței stabilite de Constituția Republicii Moldova, de Legea nr. 136/2017 cu privire la Guvern, de Legea nr. 344/1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), de Legea nr. 173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria), precum și de alte acte normative, care **se aplică doar în raza teritoriului administrat de către acestea**.

Actele normative ale autorităților administrației publice locale

se emit pentru realizarea atribuțiilor funcționale și în limitele competențelor stabilite de Constituție, de Carta Europeană a Autonomiei Locale și de alte acte normative, fiind **aplicate doar în raza teritoriului administrat de către acestea**.

Orice act normativ trebuie să parcurgă următoarele etape:

- publicarea anunțului privind inițiativa de elaborare a actului normativ și publicarea studiului de cercetare;
- elaborarea proiectului actului normativ;
- emiterea, aprobarea sau adoptarea actului normativ;
- promulgarea, în cazul în care actul normativ este o lege;
- publicarea actului normativ.

Studiu de caz: *Un portal media a publicat în aprilie 2022 o știre²⁰ în care anunța că președinta Republicii Moldova a promulgat legea care interzice afișarea și utilizarea simbolurilor folosite „în actele de război din Ucraina”. Autorii au precizat, în primul alineat, că „noile prevederi din lege intră în vigoare la momentul promulgării”.*

SE VA REȚINE!

Actele normative **intră în vigoare nu la data adoptării sau promulgării, dar:**

- peste o lună de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau
- **la data indicată** în textul actului normativ, care nu poate fi anterioară datei publicării.
- pentru legile care modifică Codul fiscal, Codul vamal și Legea nr. 1380/1997 cu privire la tariful vamal, precum și pentru legile de punere în aplicare a titlurilor Codului fiscal și a legilor ce țin de politica fiscală, data intrării în vigoare trebuie să survină nu mai devreme de 6 luni de la data publicării legilor respective.

20 Știre Agora.md, publicată la 19 aprilie 2022

Legea 100/2016 prevede doar următoarea **excepție**: intrarea în vigoare a actelor normative poate fi stabilită pentru o altă dată doar în cazul în care se urmărește protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, realizarea angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, conformarea cadrului normativ hotărârilor Curții Constituționale, eliminarea unor lacune din legislație sau contradicții între actele normative ori dacă există alte circumstanțe obiective.

Actele normative pot fi:

- **Supuse controlului constituționalității.** Procedura respectivă se desfășoară în condițiile Codului jurisdicției constituționale și doar la sesizarea subiecților expres prevăzuți de Cod (a se vedea și secțiunea 8 a prezentului Ghid) și dacă are ca obiect un drept, o libertate fundamentală consacrate de Constituție.
- **Contestate în condițiile Codului administrativ.** Contestarea actelor normative poate fi făcută potrivit prevederilor Codului administrativ la curtea de apel și doar dacă actele respective nu urmează a fi supuse controlului constituționalității.

ACTE NORMATIVE RELEVANTE:

- Constituția Republicii Moldova, 1/1994;
- Codul administrativ;
- Legea cu privire la Guvern;
- Legea cu privire la actele normative;
- Regulamentul Parlamentului;
- Legea cu privire la transparența în procesul decizional;
- Codul jurisdicției constituționale.

10.

Glosar de termeni juridici

Acțiune în justiție – mijlocul legal în temeiul căruia se poate aduce înaintea justiției conflictul de drept apărut din încălcarea unei norme. Prin ea se solicită instanței de judecată constatarea sau realizarea unui drept. Acțiunea în justiție este concretizată în cererea de chemare în judecată.

Arestare – privarea de libertate a unei persoane, care reprezintă o măsură preventivă aplicată în privința unei persoane urmărite penal în baza unei hotărâri judecătorești, emise în condițiile legii. Scopul arestării este asigurarea desfășurării normale a procesului penal. Mandatul de arestare este emis de către judecătorul de instrucție în perioada exercitării urmăririi penale. Termenul mandatului de arestare poate fi de minim 15 zile și poate fi prelungit de către instanță.

Apărare – activitate procesuală efectuată de partea apărării/avocaților în scopul combaterii, în tot sau în parte, a învinuirii ori al atenuării pedepsei, apărării drepturilor și intereselor persoanelor bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, precum și al reabilitării persoanelor supuse ilegal urmăririi penale.

Audiere – act procedural care constă în interviuarea persoanei bănuite, învinuite, inculpate, a martorilor, dar și a altor părți ale procesului penal, care se poate realiza pe tot cuprinsul procesului penal, cu fixarea declarațiilor într-un proces-verbal.

Bănuială rezonabilă – suspiciune care rezultă din existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracțiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și că nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei.

Bănuît – persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuît prin unul din următoarele acte procedurale: proces-verbal de reținere, ordonanța sau încheierea de aplicare a unei

măsuri preventive neprivative de libertate, ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuț.

Cauză penală – proces penal desfășurat de organul de urmărire penală și de instanța judecătorească într-un caz concret referitor la una sau mai multe infracțiuni săvârșite sau presupus săvârșite.

Cazier judiciar – sistem de organizare și clasificare a fișelor de evidență în care sunt consemnate date privind antecedentele penale ale unei persoane – sancțiunile penale ce i-au fost aplicate.

Complice – participantul la comiterea unei infracțiuni, care, cu intenție, înlesnește sau ajută la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală.

Condamnat – persoana în privința căreia s-a emis o sentință definitivă, parțială sau integrală de condamnare, într-o cauză penală.

Deliberare – etapă a examinării unei cauze în instanța de judecată, care are loc într-o cameră separată în interiorul clădirii instanței, înainte de pronunțarea hotărârii instanței. În cadrul deliberării instanța apreciază probele, determină circumstanțele care au importanță pentru soluționarea cauzelor, care au fost sau nu stabilite, caracterul raportului juridic dintre părți, legea aplicabilă soluționării cauzei și admisibilitatea acțiunii. La deliberare iau parte numai judecătorii în fața cărora a avut loc judecarea cauzei. Completul de judecată deliberează în secret. Divulgarea deliberărilor este interzisă.

Hotărâre judecătorească – hotărâre a instanței judecătorești adoptată într-o cauză penală: sentință, decizie, încheiere și hotărâre.

Încheiere – hotărâre adoptată de către instanța de judecată până la darea sentinței sau deciziei.

Învinuit – persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile Codului de Procedură Penală, o ordonanță de punere sub învinuire.

Inculpat – învinuitul în privința căruia cauza a fost trimisă în judecată.

Judecător – jurist licențiat, numit în funcție în modul stabilit de lege, autorizat să judece cauze aduse în fața instanței de judecată.

Judecător de instrucție – judecător abilitat cu unele atribuții proprii urmăririi penale, precum și de control judiciar asupra acțiunilor procesuale efectuate în cadrul urmăririi penale.

Litigiu de contencios administrativ – litigiu pasibil de soluționare de către instanța de contencios administrativ competentă, generat fie de un act administrativ, fie de nesoluționarea în termenul legal a unei cereri privind recunoașterea unui drept recunoscut de lege, în care cel puțin una dintre părți este o autoritate publică sau un funcționar al acestei autorități.

Ordonanță – hotărâre a organului de urmărire penală, adoptată în cursul procesului penal.

Parte vătămată – persoana fizică sau juridică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei.

Prezumție de nevinovăție – prevedere a Constituției potrivit căreia orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Procuror – persoană oficială numită, în modul stabilit de lege, pentru a conduce sau a exercita urmărirea penală și a reprezenta în judecată învinuirea în numele statului.

Reținere – măsură luată de organul competent de a priva de libertate o persoană pe un termen de până la 72 de ore.

Sentință – hotărâre prin care cauza penală se soluționează în fond de instanța de judecată. Sentința poate fi de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal.

Sentința de condamnare – se adoptă în cazul în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată.

Sentința de achitare – se adoptă dacă nu s-a constatat existența faptei infracțiunii, fapta nu a fost comisă de inculpat, fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii, fapta nu este prevăzută de legea

penală, există una din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei. Sentința de achitare duce la reabilitarea deplină a inculpatului.

Sentința de încetare a procesului penal – se adoptă dacă lipsește plângerea părții vătămate, aceasta a fost retrasă sau părțile s-au împăcat, a intervenit decesul inculpatului, persoana nu a atins vârsta pentru tragere la răspundere penală, există o hotărâre judecătorească definitivă asupra aceleiași persoane pentru aceeași faptă sau există alte motive pentru încetare, prevăzute de Codul de procedură penală.

BIBLIOGRAFIE PENTRU GLOSAR:

- Codul de procedură penală
- Codul de procedură civilă
- Constituția Republicii Moldova
- Codul administrativ

Asociația Presei Independente (API) din Republica Moldova este o organizație necomercială care promovează și oferă asistență pentru dezvoltarea durabilă a organizațiilor media și a jurnaliștilor independenți la nivel național și regional, prin consolidarea capacităților profesionale, creșterea rezilienței și îmbunătățirea politicilor publice în domeniul mass-media. Noi promovăm democrația, libertatea presei, drepturile omului și o societate deschisă.

str. București, 41/5,

MD-2012, mun. Chișinău

+373 22 22 09 96

+373 22 20 36 86

api@api.md

www.api.md